

بازارشناسی استانی (قسمت اول)

(مدیریت امور استان های موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی)

آذربایجان شرقی

(زهره آقاجانی)

(فوق لیسانس جغرافی، موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی)

معرفی استان

غربی بیشترین سهم را در روابط همجواری داشته باشند. این روابط از طریق پنج محور اصلی مرند-بازرگان، مرند-خوی، شبستر-سلماس، جزیره اسلامی-ارومیه و بناب-میاندوآب انجام می گیرد که محور اخیر خط ارتباطی آذربایجان به کردستان و غرب کشور نیز محسوب می شود. استان آذربایجان شرقی در جنوب خود با استان زنجان همجوار است. با وجود وحدت قومی و فرهنگی، وجود موانع طبیعی در حدود دو استان و هم چنین وجود قطب جاذبی چون تهران در آن سوی محور تبریز-زنجان (که جاذب هرگونه حرکت اقتصادی-اجتماعی در این محور می باشد) باعث شده که روابط همجواری در طول این محور رونق خوبی نداشته باشد. به همین دلیل شهرستان های چارواپماق و هشتروند از شهرستان های محروم و دورافتاده استان به شمار می آیند.

این استان از شرق با استان اردبیل حدود ۴۰۰ کیلومتر مرز مشترک از طریق شهرستان های کلیبر، اهر، سراب، هریس و میانه دارد، که دره رود یا قره سو، خط الراس کوه های سیلان، نرمیق و گردنه صائین ورشته کوه چهل نور و هم چنین رود قزل اوزن در منتهی الیه جنوبی، این دو استان را از هم جدا می کنند. گردنه صائین در محور سراب-اردبیل و محور مرزی کنار ارس و هم چنین محور اهر-مشکین شهر گذرگاه های اصلی بین دو استان می باشند. این استان براساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۸۴ دارای ۱۹ شهرستان، ۴۲ بخش، ۵۵ شهر و ۱۴۲ دهستان می باشد.

استان آذربایجان شرقی یکی از توسعه یافته ترین استان های کشور از لحاظ شاخص های توسعه پایدار بوده و رتبه هشتم را در کشور داراست. نتایج رتبه بندی شهرستان های استان ۱ نشان می دهد که شهرستان تبریز به عنوان مرکز استان رتبه اول توسعه یافتگی را کسب نموده است و به دنبال آن شهرستان های جلفا، شبستر، آذرشهر، مراغه، اسکو، مرند، بناب، اهر، سراب، میانه، هریس، کلیبر، بستان، آباد، ملکان و هشتروند رتبه های دوم تا شانزدهم توسعه یافتگی را دارا می باشند. با نگاهی به نتایج رتبه بندی می توان مشاهده نمود که رتبه های اول تا هشتم شهرستان ها همگی در غرب استان واقع شده اند که می توان غرب استان (به استثنای شهرستان ملکان) را بخش توسعه یافته تر نسبت به شرق آن معرفی نمود و یک محور توسعه خطی در غرب استان را تصور نمود که در این شهرستان ها میزان شهرنشینی بالاتر بوده و تمرکز امکانات بیشتر از شرق استان می باشد.

آذربایجان شرقی به دلیل داشتن ارتفاع قابل ملاحظه ای از سطح دریا و هم چنین به علت تاثیر گذاری مرکز پرفشار شمالی، در فصل تابستان دارای هوای معتدل و در زمستان سرد می باشد. میانگین سالانه دمای هوا در مرکز استان در تبریز ۱۲/۲ درجه سانتی گراد است و حال آن که در نقاط سردتر استان نظیر سراب به ۸/۱ و در تیکمه داش

استان آذربایجان شرقی به محدوده ای از منطقه شمال غرب کشور اطلاق می شود که از لحاظ موقعیت جغرافیایی در محدوده ۴۵ درجه و ۵ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۴۵ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این استان در شمال کشور قرار داشته و دارای ۴۵۴۸۱ کیلومتر مربع وسعت می باشد که از این نظر ۲/۷۹ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده است. این استان از شمال به کشورهای آذربایجان و ارمنستان، از غرب و جنوب غربی به استان آذربایجان غربی، از جنوب به استان زنجان و از شرق نیز به استان اردبیل محدود می شود. بدلیل اهمیت روابط بین منطقه ای برای ترسیم شبکه تجارت استان، اهمیت جزئیات و موقعیت استان در زیر بیشتر توجه می شود.

استان آذربایجان شرقی از شمال با کشورهای آذربایجان، ارمنستان و جمهوری خودمختار نخجوان (در ترکیب جمهوری آذربایجان) به طول ۳۳۵ کیلومتر دارای خط مرزی است که مرز مشترک این استان با کشورهای فوق را رود ارس تشکیل می دهد. در این قسمت از حدود استان، دو شهرستان جلفا و کلیبر به طول ۲۰۰ کیلومتر با جمهوری آذربایجان و ۳۵ کیلومتر با جمهوری ارمنستان هم مرز می باشند. در حال حاضر ارتباط استان با کشورهای همجوار در طول این مرز تنها از سه نقطه جلفا، خداآفرین و پلدشت انجام می گیرد، که در این میان جلفا از اهمیت خاصی برخوردار می باشد. شهر مرزی جلفا در دوره شوروی از طریق خط آهن نخجوان، ایروان و تقلیس به روسیه و بنادر دریای سیاه (این راه ارتباطی مهم بین المللی که به خط مستقیم تنها ۲۶۰ کیلومتر از آن فاصله دارد) وصل می شد. اکنون ارتباط استان از طریق آذربایجان-گرجستان و ارمنستان-گرجستان با سواحل دریای سیاه امکان پذیر است. این امر و نزدیکی استان به دریای سیاه باعث شده که از نظر موقعیت ارتباطی، اهمیت و جایگاه خاصی در منطقه داشته باشد.

این استان از غرب و جنوب غربی با استان آذربایجان غربی همجوار می باشد که بخش عمده ای از مرز مشترک آن ها را دریاچه ارومیه تشکیل داده است. مرز مشترک این دو استان در حدود ۴۲۰ کیلومتر است که بیشترین همجواری با استان های همسایه محسوب می شود. رود قطور چای، دریاچه ارومیه و کوه های تخت سلیمان موانع طبیعی روابط همجواری بین دو استان محسوب می شوند. ولی با این وجود، وحدت قومی و فرهنگی و پیوستگی ها و عوامل اقتصادی سبب شده است که با آذربایجان

به ۷/۱ و در ارتفاعات سه‌هنگ به یک درجه می‌رسد. در استان تیر ماه گرمترین ماه سال و دی ماه سردترین ماه سال است. حداقل مطلق دمای هوا در برخی از شهرهای استان به ۳۰ درجه زیر صفر می‌رسد. حداقل دمای ثبت شده در طول ۴۰ سال گذشته در تبریز ۲۵- و حداکثر مطلق آن ۴۲ درجه بوده است. تعداد روزهای یخبندان در نواحی مختلف استان متفاوت است و کمترین آن به مدت ۸۱ روز در جلفا و بیشترین آن به مدت ۱۵۳ روز در سراب می‌باشد. در نقاط مرتفع و کوهستانی استان تقریباً ۶ ماه از سال را روزهای توأم با یخبندان تشکیل می‌دهد. تعداد روزهای همراه با یخبندان تبریز ۱۰۴ روز، میانه ۹۸، جلفا ۸۱، مراغه ۸۷ و اهر ۱۰۸ روز در سال است.

جمعیت استان براساس برآوردهای مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۴ به ۳۵۰۰۱۸۳ نفر (۵/۱۱ درصد از جمعیت کشور) نفر بوده که از این تعداد ۶۶/۵ درصد شهرنشین و بقیه روستائین و غیر ساکن بوده‌اند. نرخ رشد جمعیت براساس همین برآوردهای طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۸۴ تنها ۰/۵ درصد می‌باشد که با توجه به اطلاعات موجود از میزان رشد طبیعی، نشان دهنده میزان بالای مهاجرت از استان می‌باشد. لازم به ذکر است که نرخ شهرنشینی از ۶۰/۳ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۶۶/۵ درصد در سال ۱۳۸۴ افزایش یافته است. علل عمده افزایش شهرنشینی در سال‌های اخیر را باید نرخ رشد طبیعی جمعیت، مهاجرت روستائیان به شهرها، گسترش محدوده قانونی و خدماتی شهرها و افزایش تعداد نقاط شهری دانست.

نقاط قوت

- ۱- وجود دو بازارچه مرزی مشترک در مناطق جلفا و نوردوز
- ۲- استقرار سه گمرک جلفا، تبریز و سهلان
- ۳- منطقه ویژه آزاد جلفا
- ۴- وجود بندر شرفخانه و جزیره اسلامی در سواحل دریاچه ارومیه
- ۵- همجواری با جمهوری‌های قفقاز و دسترسی به این بازارها
- ۶- نزدیکی به کشور ترکیه و عراق و امکان دسترسی به مرز ترکیه که باعث می‌شود مبادلات مرزی با کشورهای هم‌مرز را نیز امکان‌پذیر نماید و بتواند نقش با اهمیتی را در زمینه بازرگانی خارجی بالاخص در زمینه صادرات غیرنفتی و ایجاد درآمدهای ارزی به عهده استان آذربایجان شرقی بگذارد.
- ۷- مزیت نسبی در تولید محصولات کشاورزی از قبیل: گندم، نخود، عدس، سیب‌زمینی، پیاز، گوجه فرنگی، یونجه، سیب‌گلابی، زردآلو، آلبالو، گوجه، شفتالو، انگور، توت درختی، بادام، گردو، سنجد، زغال‌اخته، سماق، زالزالک و ...
- ۸- مزیت نسبی در تولید مواد معدنی مخلوط شن و ماسه، مرمر سبز لاشه، مرمر سبز گلدانی، مالون، بالاسته سنگ آهک، لاشه آهکی، نمک خاکی، ماسه ریخته‌گری، پرلیت، مرمریت قرمز فکی، تراورتن قرمز کوپ، تراورتن قرمز لاشه، تراورتن لیمویی کوپ، سنگ گچ، کائولن خاک صنعتی، سیلیس، دیاتومیت و پومیس.
- ۹- وجود معادن مهم مس سونگون اهر (مقام دوم مس در جهان)
- ۱۰- پایین بودن نرخ بیکاری در استان آذربایجان شرقی (به طوری که کمترین نرخ بیکاری در کشور (۵ درصد) را در سال ۱۳۸۲ به خود اختصاص داده است.)
- ۱۱- بالا بودن حجم سپرده‌های مردم نزد بانک‌ها و وجود بازار مالی قوی
- ۱۲- وجود بورس اوراق بهادار در استان و استقبال خوب مردم از آن
- ۱۳- امکان‌سنجی تشکیل بورس کالای‌های کشاورزی در تبریز (تالار تخصصی- منطقه‌ای) با توجه به پتانسیل کشاورزی استان که در حال انجام در استانداری استان می‌باشد.
- ۱۴- توزیع متعادل تر درآمد در استان آذربایجان شرقی نسبت به متوسط کشور
- ۱۵- وجود فرودگاه بین‌المللی تبریز
- ۱۶- وجود فرودگاه سه‌هنگ
- ۱۷- بالا بودن سهم صادرات صنعتی استان از کل صادرات استان
- ۱۸- بالا بودن سهم استان از تعداد کارت‌های بازرگانی کشور
- ۱۹- بالا بودن حجم تجارت چمدانی به دلیل وجود گمرکات سه‌گانه استان
- ۲۰- برخورداری از حمل و نقل ریلی
- ۲۱- خط آهن برقی در محور تبریز- جلفا به طول ۱۴۹ کیلومتر به عنوان تنها خط برقی راه‌آهن کشور

- ۲۲- تراکم نسبی بالای جمعیت و صرفه‌های ناشی از تمرکز ()
- ۲۳- تراکم بالای راه‌ها به جمعیت و مساحت استان
- ۲۴- مزیت در تولید ابریشم
- ۲۵- مزیت در تولید و صادرات خشکبار
- ۲۶- موقعیت ویژه کلان شهر تبریز به عنوان مرکز خدمات برتر در سطح ملی و فراملی
- ۲۷- پیشینه غنی فرهنگی در پذیرش نوآوری و توسعه
- ۲۸- داشتن فرهنگ و زبان مشترک با کشورهای همجوار
- ۲۹- نقش موثر و تعیین‌کننده در تحولات تاریخی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی ایران.

- ۳۰- وجود تشکلهای غیردولتی فعال
- ۳۱- سابقه تاریخی مرکزیت تجاری منطقه
- ۳۲- بازار تبریز و قدمت آن در داد و ستد کالا
- ۳۳- تنوع نسبی آب و هوایی و گیاهی، منابع نسبتاً غنی آب، دشت‌های حاصل‌خیز، باغات، مراتع و ذخیره‌گاه‌های جنگلی از جمله جنگل‌های ارساران، دریاچه ارومیه و منطقه سه‌هنگ، ظرفیت مناسب تولید و مراکز پشتیبان کشاورزی به ویژه برای فعالیت‌های دامی و آبریز پروری
- ۳۴- برخورداری از مراکز آموزشی و تحقیقاتی و درمانی تخصصی و فوق تخصصی

- ۳۵- نیروی انسانی متخصص و کارآمد دارای روحیه کاری بالا
- ۳۶- بهره‌مندی از شبکه‌های زیربنایی از جمله خطوط نفت و گاز، خطوط راه‌آهن، شبکه‌های اتصال برق، محورهای ارتباطی اصلی.
- ۳۷- وجود زیرساخت‌های قوی مخابراتی در استان نظیر شبکه فیبر نوری (پروژه (لوپ (یا شبکه‌های اصلی)، تجهیز اکثر مراکز به سیستم‌های دیجیتالی و وجود نیروهای متخصص در این زمینه.
- ۳۸- وجود مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی و شرایط مناسب استان جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی.
- ۳۹- صنعتی بودن استان (۳۷ درصد از شاغلین در بخش صنعت اشتغال دارند) و برخورداری از صنایع مادر نسبتاً پیشرفته، شهرک‌های فناوری قطعات خودرو، واحدها و تشکلهای صنعتی، شرکت‌های خدمات فنی و مهندسی، صنایع ماشین‌سازی و نیرو محرکه، صنایع شیمیایی، نساجی و صنایع تبدیلی و فرآوری کشاورزی (استان ششمین استان صنعتی کشور است).
- ۴۰- وجود نمایشگاه بین‌المللی تبریز
- ۴۱- قدمت اتاق بازرگانی و صنایع و معادن در استان
- ۴۲- وجود ۱۹ دانشگاه دولتی و ۸ دانشگاه غیردولتی در استان
- ۴۳- مزیت در تولید فرآورده‌های دام و طیور شامل گوشت قرمز، شیر، گوشت مرغ و تخم‌مرغ و ...
- ۴۴- مزیت نسبی در تولید و صادرات پنیر
- ۴۵- مزیت نسبی در تولید و صادرات فرش و صنایع دستی به خصوص سوماک و ورنی.
- ۴۶- مزیت در صادرات انرژی برق به نخجوان
- ۴۷- مزیت نسبی در تولید کفش‌های ماشینی- صنعتی
- ۴۸- مزیت نسبی در تولید چرم، پوست و انواع سالامبور
- ۴۹- وجود قابلیت‌های توسعه فعالیت‌های گردشگری در زمینه‌های تاریخی، طبیعی و فرهنگی
- ۵۰- امکانات ورزشی برای برگزاری مسابقات بین‌المللی
- ۵۱- فراهم بودن زمینه‌های توسعه تکنولوژی‌های نوین (بیوتکنولوژی، نانو تکنولوژی و ...)
- ۵۲- بالا بودن سهم بخش خصوصی در فعالیت‌های اقتصادی
- ۵۳- وجود مناطق ارزشمند اکولوژیکی حفاظت شده، ذخیره‌گاه‌ها و تالاب‌های بین‌المللی.
- ۵۴- امکان بهره‌گیری از انرژی‌های تجدید شونده باد، زیست توده و زمین

- ۹- اتاق بازرگانی و صنایع و معادن و سابقه بیش از ۱۰۰ ساله آن
- ۱۰- وجود بازار فعال اقتصادی تبریز از قدیم الایام
- ۱۱- نمایشگاه بین‌المللی تبریز
- ۱۲- بورس اوراق بهادار تبریز
- ۱۳- وجود بندر شرفخانه در استان

چالش‌ها

- ۱- قاچاق کالا از مناطق مرزی، گمرکات و بازارچه‌های مرزی
- ۲- قاچاق بنزین و سوخت از مناطق مرزی
- ۳- قاچاق محصولات چرمی با کیفیت مناسب به استان و از دست دادن بازارهای تولیدکنندگان داخلی
- ۴- کمبود ظرفیت سردخانه‌های استان به خصوص در هنگام برداشت محصولات کشاورزی
- ۵- بالا بودن هزینه سردخانه‌ای و نگهداری محصولات کشاورزی

راهبردهای بلندمدت

بررسی‌های مختلفی در ارتباط با مسائل استان آذربایجان شرقی صورت گرفته و در بین آن‌ها سند ملی توسعه استان آذربایجان شرقی مصوبه هیات وزیران اصلی‌ترین قابلیت‌ها، تنگناها و مسائل محدودیت‌های استان را مورد توجه قرار داده و جهت توسعه بلندمدت و راه‌های حصول به این اهداف راهبردهایی ارائه نموده است. در این سند در بخش کشاورزی اتخاذ شیوه‌های پیشرفته کشت در مناطق دیم‌کاری و افزایش عمده دیم‌کاری و افزایش سطح زیر کشت باغی با اولویت اراضی پایین دست سدهای موجود توسعه مکانیزاسیون، ایجاد الگوی کشت مناسب تجهیز و نوسازی واحدهای کشاورزی و یکپارچه‌سازی اراضی و توسعه و تکمیل شبکه‌های آبیاری و زهکشی، بهره‌برداری بهینه از منابع پایه تولید کشاورزی و منابع زیست‌محیطی، ایجاد تعادل نسبی بین دام و مرتع، احیاء و اصلاح مراتع و جنگل‌ها (به ویژه ارسباران)، مدیریت چرا و اصلاح ترکیب نوع دام در گله و آبخیزداری با اولویت اراضی بالا دست سدها مورد اشاره قرار گرفته است. در بخش صنعت جایگزینی تدریجی تکنولوژی‌های مدرن به جای تکنولوژی‌های قدیمی و فاقد کارایی و توسعه صنایع جدید مبتنی بر فناوری‌های برتر و ایجاد و تقویت مراکز صنعتی و مهندسی، گسترش صنایع بالادست و پائین دست در صنعت پتروشیمی، مس و آلومینیوم، خودرو و صنایع ریلی، شیمیایی، نساجی و پوشاک، غذایی، دارویی، برق و الکترونیکه بسترسازی مناسب برای جذب سرمایه‌ها و کارآفرینان داخلی و خارجی با تاکید بر ایرانیان مقیم خارج جهت مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی با تاکید بر بهبود کیفیت صنایع دستی، رقابت‌پذیر کردن آن‌ها به ویژه فرش استان، در بخش معدن تاکید بر اکتشاف و تجهیز معادن و ایجاد زمینه‌های لازم برای توسعه بهره‌برداری از معادن استان و فرآوری تولیدات معدنی مورد توجه قرار گرفته است. در بخش عمران شهری تجهیز کلان شهر تبریز به خدمات برتر در زمینه فعالیت‌های مالی و بازرگانی، حمل و نقل، آموزش عالی، خدمات درمانی و گردشگری با عملکردهای ملی و فراملی، ساماندهی فضایی جمعیت و فعالیت‌های عمده اقتصادی با اولویت تجهیز و استقرار در محورهای تبریز- میانه، تبریز- اردبیل، تبریز- میاندوآب، تبریز- اهر، تبریز- شرفخانه و تبریز- جلفا، ساماندهی حاشیه‌نشینی و احیاء بافت‌های فرسوده شهرهای بزرگ با اولویت کلان شهر تبریز، تقویت و تجهیز خدمات و زیربنای شهرها و روستاهای استان در چارچوب نقش سلسله مراتبی نقاط مزبور، مهار، کنترل و انتقال آب‌های سطحی، تعادل بخشی منابع آب زیر زمینی، بهره‌برداری بهینه و کاهش هدر رفت و اصلاح الگوی مصرف مورد اشاره قرار گرفته است. در بخش بازرگانی و زیربنای تقویت و تجهیز منطقه آزاد تجاری- صنعتی جلفا، بازارچه‌های مرزی، تشکلهای تخصصی- صادراتی، تجهیز و توسعه گمرکات و زیر ساخت‌های بازرگانی استان، توسعه تکمیل و تجهیز و استفاده بهینه از شبکه‌های ارتباطی جاده‌ای و ریلی و فرودگاه‌های استان با عملکرد ملی و فراملی، در بخش صنعت گردشگری ایجاد زیرساخت‌های مناسب در نواحی گردشگری و بسترسازی مناسب برای مشارکت بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در این زمینه و حفظ و نگهداری و معرفی مراکز تاریخی، فرهنگی،

- ۵۵- پایین بودن تخلفات بازرگانی با توجه به آمار ستادهای خبری کل کشور
- ۵۶- وجود مجتمع انبارهای عمومی جلفا با ۵ میلیون متر مربع و گمرک سهلان در مجاورت تبریز با ۳ میلیون متر مربع وسعت (بزرگترین و بی‌نظیرترین مجتمع انبارهای عمومی خاورمیانه)
- ۵۷- تاسیس چندین کارخانه فولاد در استان آذربایجان شرقی توسط بخش

خصوصی

- ۵۸- وجود نمایندگی فرش استان آذربایجان شرقی (با تعامل سازمانی مناسب بین مرکز ملی فرش ایران و سازمان بازرگانی استان آذربایجان شرقی)
- ۵۹- قدمت بیش از ده سال برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی لوازم و مصالح ساختمانی در استان

نقاط ضعف

- ۱- ساختار جوان جمعیتی
- ۲- تخریب جنگل‌ها و مراتع، فرسایش شدید خاک و بیابان منفی آب‌های زیرزمینی در دشت‌های استان
- ۳- عدم سرمایه‌گذاری مناسب در صنعت توریسم و اکوتوریسم
- ۴- مهاجر فرست بودن استان
- ۵- مشکلات مربوط به قاچاق بنزین و سوخت
- ۶- ضعف زیرساخت‌های کشاورزی، کوچک مقیاس بودن زمین‌های کشاورزی و پایین بودن سطح فناوری در تولیدات کشاورزی
- ۷- پایین بودن سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و بهره‌وری پایین آن
- ۸- نبود استراتژی توسعه صنعتی در استان
- ۹- کمبود صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با توجه به قابلیت‌های تولید کشاورزی
- ۱۰- تکنولوژی پایین و فرسودگی ماشین‌آلات در بخش صنعت و معدن به خصوص در واحدهای بزرگ
- ۱۱- ناکافی بودن شبکه انتقال و توزیع برق در استان بویژه در شمال و نوار مرزی
- ۱۲- ناکافی بودن و فرسودگی شبکه‌های ریلی و جاده‌ای
- ۱۳- دشواری خدمات‌رسانی به روستاها و جوامع عشایری به علت کوهستانی بودن بخش وسیعی از استان
- ۱۴- وجود اقلیم سرد و زمستانی و طولانی بودن دوره یخبندان
- ۱۵- بالا بودن نرخ بیسوادی (لازم به ذکر است که نرخ باسوادی در سال ۱۳۸۲ برای استان ۷۵/۴ درصد بوده، در حالی که این رقم برای متوسط کشور ۷۹/۵ می‌باشد).
- ۱۶- عدم توجه به قابلیت‌های استان در توسعه صنعتی بدلیل نداشتن استراتژی توسعه صنعتی در کشور
- ۱۷- پایین بودن متوسط بهره‌وری نیروی کار استان
- ۱۸- پایین بودن سرانه انبارهای ذخیره‌سازی گندم در استان

فرصت‌ها

- ۱- برخورداری از مرز مشترک با کشورهای آذربایجان، ارمنستان و جمهوری خودمختار نخجوان.
- ۲- وجود خطوط ارتباطی با اروپا، منطقه قفقاز، ترکیه و حوزه مدیترانه و قرارگیری در کرینورهای بین‌المللی حمل و نقل
- ۳- بهره‌مندی از قابلیت‌های صنایع دستی بویژه فرش، گلیم، سوماک و ورنی
- ۴- بهره‌مندی نسبی از شبکه‌های زیربنایی از جمله خطوط نفت، گاز، خطوط راه‌آهن و شبکه‌های انتقال برق و محورهای ارتباطی اصلی
- ۵- داشتن فرودگاه تبریز با عملکرد فراملی
- ۶- بازارچه‌های مشترک مرزی
- ۷- گمرکات ۳ گانه استان
- ۸- منطقه آزاد تجاری- صنعتی جلفا

طبیعی و جاذبه‌های گردشگری استان مورد توجه می‌باشد. به عبارت دیگر در این سند عمدتاً به مسائل زیربنایی توجه داشته و ابتدا باید بر اساس آن، توسعه استان آغاز شود تا به تبع آن بخش بازرگانی حساسیت لازم را بیابد. معذالک موارد زیر در ارتباط با وظایف وزارت بازرگانی می‌تواند به عنوان راهبردهای کوتاه مدت و میان مدت از هم اکنون مورد توجه قرار گیرد.

راهبردهای میان مدت و کوتاه مدت:

۱- سرمایه‌گذاری در بخش خدمات بازرگانی نوین ۲ از قبیل:

- احداث فروشگاه‌های بزرگ و زنجیره‌ای
- احداث میادین مکانیزه میوه و تره‌بار
- احداث شهرک‌های صنوف آلاینده
- شهرک صنفی چوب و میلمان
- احداث سیلو در شهرستان‌های (تبریز، میانه، سراب، اهر، هشترود، صوفیان)
- ایجاد مجتمع‌های صنفی- تولیدی قالی‌بافی در شهرستان‌های (تبریز، مراغه، سراب و هریس)
- مجتمع طلاسازی در شهرستان تبریز
- ایجاد شهرک‌های صنفی
- ایجاد شهرک‌های صنفی و صنعتی
- مجتمع خدماتی دو منظوره در جه یک صوفیان
- ایجاد شهر اینترنتی تبریز
- ایجاد دفاتر سیم کارت اعتباری
- ایجاد و راه‌اندازی فروشگاه‌های الکترونیکی
- طراحی، اجرا، مدیریت خدمات الکترونیکی در زمینه‌های فرهنگی، گردشگری و میراث فرهنگی
- تولید انواع کفش‌های صادراتی (ماشینی)

۲- احداث سردخانه در شهرستان‌های مرزی استان از جمله جلفا پیشنهاد می‌گردد.

۳- برخلاف اظهار نظرهای مختلفی که در مورد صدور کالاهای قاچاق بالاخص سوخت در استان صورت می‌گیرد که همگی دلالت بر این دارند که باید جلوی این فعالیت‌های قاچاق گرفته شود، باید شرایط قانونی مناسب ایجاد کرد که تجارت به صورت قانونی در مورد کالاها حتی سوخت به راحتی صورت گیرد تا سبب شود هم درآمد مردم استان افزایش یابد و هم تعامل تجاری با همسایگان افزایش یابد.

۴- بالا بردن آگاهی‌های بازرگانان منطقه و برگزاری دوره‌های آموزشی لازم برای آنان در راستای ارتقای صادرات غیر نفتی در کشور بسیار مهم می‌باشد. با توجه به ضعف دانش و مهارت برخی از تجار منطقه در بازاریابی بین‌المللی و عدم آشنایی آن‌ها با قواعد تجارت بین‌الملل پیشنهاد می‌شود آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه‌های کوتاه مدت آموزشی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در استان اجرا شود.

۵- امکان‌سنجی صادرات دائمی انرژی برق به جمهوری نخجوان بررسی گردد. لازم به ذکر است که به دنبال جنگ قره‌باغ مسیر نخجوان به جمهوری آذربایجان قطع گردیده است.

۶- تلاش برای بازگشایی مسیر ترانزیت جاده‌ای و ریلی جلفا به نخجوان که بعد از جنگ قره‌باغ مسدود شده است، اهمیت به سزایی در اتصال استان آذربایجان شرقی به قفقاز و اروپا خواهد داشت.

۷- امکان‌سنجی تبدیل چغندر قند منطقه در راستای استفاده از ظرفیت خالی کارخانجات استان در راستای افزایش اشتغال.

۸- احداث واحدهای رفاهی و استفاده از امکانات توریستی در راستای افزایش اشتغال و شکوفایی صنعت گردشگری در استان با توجه به پتانسیل‌های استان ضروری می‌باشد.

۹- با توجه به عدم رونق فعالیت‌های تجاری در منطقه که معلول ارائه تسهیلات بیشتر و توجه خاص مسئولین به بنادر جنوب و گمرکات آن می‌باشد (تسهیلات و

معافیت‌های حقوق گمرکی بین ۱۰ الی ۳۰ درصد) سبب گردیده است که با توجه به ممنوعیت‌های ایجاد شده از قبیل ممنوعیت ترخیص کالاهای یک صد تن به بالا در گمرکات منطقه و حتی غیر مجاز بودن حمل کالا از بنادر اروپا و ترکیه به مسیر آذربایجان ایران، ضرورت توجه به هرچه فعال‌تر نمودن این گمرکات و استفاده از ظرفیت‌های موجود آن‌ها الزامی است. لازم به ذکر است که انبارهای عمومی خاور میانه تنها با ۱۰ درصد ظرفیت خود فعال بوده و ۹۰ درصد ظرفیت آن بدون استفاده مانده است. این درحالی است که بنادر جنوب کشور با تراکم کالا روبرو بوده و هزینه‌های ملی صرف شده در گمرکات شمال غرب کشور به دلیل عدم استفاده به هدر می‌رود. در مورد خروج منطقه جلفا از بن بست موارد زیر قابل توجه است:

● امکان‌سنجی اتصال خط آهن جلفا به خط آهن سراسری جمهوری آذربایجان، قفقاز و روسیه از مسیر خدآفرین در شمال استان اردبیل

● با توجه به این که به نظر می‌رسد که مناقشه به وجود آمده بین ارمنستان و جمهوری آذربایجان در کوتاه‌مدت حل نشود، ایجاد مسیری جدید در خاک ایران و اتصال دوباره به شبکه خط آهن کشورهای ترانزیت بین‌المللی را رونقی دوباره خواهد بخشید.

● با توجه به اعلام آمادگی بازرگانان و تجار تبریزی جهت تامین بخش عمده‌ای از هزینه احداث خط آهن ۸۰ کیلومتری جلفا به خدآفرین و در انتظار بودن تصویب هیئت دولت تسریع در این زمینه بسیار مهم می‌باشد.

● امکان‌سنجی مسیر تازه کریدور غرب به شرق با توجه به طولانی بودن مسیر اروپای غربی از دریای سیاه به دریای سرخ و جنوب شرق آسیا مسیری جدید از بنادر جنوبی ترکیه به سمت ایران طراحی شده که هزینه‌های ترانزیت و زمان حمل و نقل را بسیار کاهش خواهد داد.

۹- با توجه به قدمت بیش از ده‌ساله برگزاری نمایشگاه بین‌المللی لوازم و مصالح ساختمانی در استان، ضرورت برگزاری همیشگی آن در راستای عرضه و به نمایش گذاردن این محصولات مهم صادراتی در راستای افزایش ارزش افزوده این محصولات ضروری می‌باشد.

۱۰- نتایج یک پژوهش کاربردی که در راستای شناسایی موانع اداری و اجرایی فرآیند صادرات در استان صورت گرفته، نشان داده است که:

اکثر محصولات صادراتی استان مربوط به صنایعی است که نیاز چندانی به تکنولوژی ندارد و بیشتر حجم تولیدات مربوط به مواد اولیه و کشاورزی می‌باشد و صادرات محصولات صنعتی در مقایسه با سایر گروه‌های کالایی بسیار کمتر است. یافته‌های مهم تحقیق در حوزه صادرات را می‌توان به شرح زیر بیان نمود:

● صادرکننده در فرآیند صادرات مجبور است به ۹ دستگاه اجرایی مراجعه کند. تعداد این دستگاه‌ها و ناهماهنگی بین آن‌ها باعث می‌شود تعداد مراجعات افزایش یافته و در نهایت در امر صادرات وقفه ایجاد شود.

● عدم آگاهی واحدهای صادرکننده از مراکز اطلاع‌رسانی درباره بازارهای خارجی. حدود ۴۰٪ از واحدهای صادرکننده صنعتی از وجود مراکزی که اطلاعات مفیدی را درباره بازارهای خارجی در اختیار آن‌ها قرار دهند، بی‌اطلاع هستند و همین امر سبب سردرگمی و اتلاف وقت صادرکنندگان می‌گردد.

● از عمده‌ترین مشکلات صادرات می‌توان به دست و پاگیر بودن قوانین و مقررات صادرات، کیفیت پایین و قیمت بالای کالاها و محصولات تولیدی، تغییرات مداوم قوانین و بخشنامه‌های مربوط، مشکلات ساختار اقتصادی و مشکلات مربوط به واردات مواد اولیه کالاها اشاره نمود.

● از دیدگاه صادرکنندگان مهم‌ترین عوامل موثر بر صادرات عبارتند از: کیفیت کالا، نرخ تورم، نرخ ارز، بازاریابی و توان رقابتی کالاها.

پیشنهادها

به منظور بهبود سیستم اداری و رفع تنگناها و مشکلات ناشی از تعدد دستگاه‌های مرتبط با فرآیند، دو پیشنهاد اساسی به صورت زیر ارائه می‌شود:

الف) تشکیل کمیسیون یا گروهی تحت عنوان بررسی صادرات کالاها که وظیفه اصلی این کمیسیون یا گروه بررسی تقاضای صادرکنندگان از بعد اقتصادی- اجتماعی- سیاسی و حقوقی باشد. در این راستا پیشنهاد می‌شود این گروه و کمیسیون

مشکل از کارشناسان کلیه دستگاه‌های ذیربط باشد و به صورت مداوم در دوره‌های زمانی مشخص تشکیل جلسه داده و با اظهار نظر درباره طرح‌های بررسی شده زمینه را برای اعطای مجوز صادرات و تسریع سایر مراحل صادرات فراهم نمایند و در صورت تأیید شدن (طرح) توسط این کمیسیون، فرایندهای بعدی به سرعت و بدون هر گونه بوروکراسی و کاغذ بازی طی گردد.

ب) ایجاد مراکز یا شرکت‌های خصوصی مشکل از کارشناسان جزء که تخصص لازم و آشنایی کامل به مراحل و فرایند اداری صادرات کالاها داشته باشد. این مراکز به راهنمایی متقاضیان در تکمیل پرسشنامه جامع و ارائه سایر اطلاعات مربوط به صادرات پرداخته و باعث تسریع در فرایند خواهند شد.

۱- اعلام فرایند اداری و تعریف وظایف هر بخش به متقاضی در ابتدای ورود به دستگاه. این کار در راستای طرح تکریم سازمان‌ها نیز می‌باشد. مشخص شدن این فرایند در بدو ورود به هر سازمان و اداره سبب می‌گردد که متقاضی در دستگاه مذکور سردرگم نگردد و به سرعت فرایند مذکور را طی نماید.

۲- به منظور رفع مشکل، پیشنهاد می‌شود کتابچه راهنمای کاملی فرایند اداری - اجرایی صادرات و شرح فرایند تهیه شود و در اختیار صادرکنندگان و دستگاه‌های ذیربط قرار گیرد.

۳- ایجاد هماهنگی بیشتر میان قوانین و بخشنامه‌های مختلف ادارات در راستای کاهش اقدامات موازی در ادارات مختلف و استعمال‌های گوناگون و تکراری نیز ضرورت دارد.

۴- با توجه به این که یکی از اهداف مهم اقتصادی کشور و استان و لازمه رسیدن به توسعه اقتصادی دستیابی به توسعه صادرات است، پیشنهاد می‌شود در جهت رفع مشکلات صادرات و به ویژه ایجاد هماهنگی میان دستگاه‌های مربوط به صادرات و پرهیز از هر گونه دوباره کاری، مرکز توسعه صادرات در استان فعال گردد.

۵- تهیه جزوه‌های آموزشی که در آن‌ها خلاصه‌ای از قوانین و مقررات مربوط به صادرات کالاها درج شده باشد؛

۶- ایجاد مراکز مشاوره صادرات در استان جهت بهینه کردن فرایند صادرات و کاستن از مشکلات آتی صادرکنندگان

۷- فرهنگ سازی: نگرش منفی نسبت به صادرکنندگان، سبب می‌شود انگیزه صادرکنندگان در استان کاهش یابد. فرهنگ سازی در استان از طریق رسانه‌های گروهی سبب می‌شود تا هم انگیزه لازم برای صادرات در استان افزایش یابد و هم مشکلاتی که در نتیجه این نگرش منفی از جنبه روانی و رفتاری بر سر راه صادرکنندگان است، کاهش یابد.

آذربایجان غربی

معرفی استان

استان آذربایجان غربی با وسعتی معادل ۳۷۶۱۴ کیلومتر مربع، در حدود ۲/۲۸ درصد از مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده است. این استان از لحاظ موقعیت جغرافیایی بین ۳۵ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۴ درجه و ۲ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۲۳ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است.

استان آذربایجان غربی در منتهی الیه شمال غربی کشور واقع شده و با استان‌های آذربایجان شرقی و زنجان از شرق و کردستان از جنوب همجوار می‌باشد. این استان تنها استان کشور می‌باشد که با سه کشور مرز مشترک دارد. طول این مرزها به حدود ۸۹۱ کیلومتر می‌رسد. به طوری که این استان از طرف شمال نزدیک به ۱۵۷ کیلومتر مرز آبی (رودخانه ارس) با جمهوری خود مختار نخجوان، از طرف شمال و غرب نزدیک به ۵۱۴ کیلومتر مرز خاکی با کشور ترکیه و از طرف غرب نزدیک به ۲۲۳ کیلومتر مرز خاکی با کشور عراق دارد.

از نظر تقسیمات اداری استان آذربایجان غربی دارای ۱۴ شهرستان، ۳۵ شهر، ۳۶ بخش و ۱۰۹ دهستان بوده و مرکز آن شهر ارومیه می‌باشد. شهرستان‌های تابع آن عبارتند از ارومیه، اشنویه، بوکان، پیرانشهر، تکاب، چالدران، خوی، سردشت، سلماس، شاهینذر، ماکو، مهاباد، میانوآب و نقده.

استان آذربایجان غربی جزو استان‌های کمتر توسعه یافته بوده و از لحاظ شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و نهادی با مشکلاتی روبرو می‌باشد و رتبه بیستم را به خود اختصاص داده است.

به طور کلی منطقه آذربایجان از نظر شرایط جوی دارای زمستان‌هایی سرد و تابستان‌هایی معتدل بوده و تحت تاثیر اقلیم نیمه مدیترانه‌ای است. درجه حرارت به طور متوسط بین ۳۸- تا ۳۰+ درجه سانتی گراد متغیر بوده و میزان بارندگی سالیانه آن از ۳۰۰-۴۰۰ میلیمتر در نوسان می‌باشد. وجود دریاچه ارومیه سبب ایجاد شرایط ویژه‌ای در این استان گردیده است. دمای مناطق مجاور و نیز جزایر موجود در آن نوسان کمتری داشته و از تعداد روزهای یخبندان به تناسب نزدیکی به دریاچه کاسته می‌شود. از جنبه‌های دیگر تاثیر این دریاچه بر اقلیم منطقه را می‌توان افزایش رطوبت نسبی در اطراف آن و همچنین ورزش نسیم دریا و خشکی در حواشی دریاچه و اطراف آن را مورد توجه قرار داد.

بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران جمعیت استان در سال ۱۳۸۴ برابر ۲۹۴۹۴۲۷ نفر بوده است که در حدود ۵۸ درصد شهر نشین و بقیه روستا نشین بوده‌اند.

نقاط قوت

۱- همجواری با کشورهای عراق، ترکیه و جمهوری خودمختار نخجوان به عنوان یکی از بهترین راه‌های حمل و نقل مسافر و مبادله کالا.

۲- بهره‌مندی از ۷ بازارچه مشترک مرزی و ۹ گمرک مرزی در ۸۹۰ کیلومتر مرز مشترک با سه کشور به عنوان فرصت‌های مناسب برای توسعه فعالیت‌های بازرگانی خارجی و ترانزیت کالا و صدور خدمات فنی و مبادلات فرهنگی و هنری.

۳- داشتن رابطه فرهنگی و پیشینه ارتباطات قوی مذهبی با شیعیان عراق می‌تواند به توسعه استان کمک نماید.

۴- مرز مشترک با عراق که می‌تواند دسترسی به بازارهای عراق و سایر کشورهای منطقه را میسر سازد.

۵- عبور تنها راه‌های ترانزیتی جاده‌ای و راه آهن کشور به ترکیه و اروپا از استان و استقرار بر کریدور شرقی- غربی

۶- عبور خط لوله گاز ایران- ترکیه- اروپا از استان برای صدور و ترانزیت نفت و گاز

۷- وجود منابع خاک حاصلخیز، اقلیم مناسب و سازگار در استان

۸- وجود نیروی انسان کارآمد برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی، دامپروری، پرورش زنبور عسل، آبریز پروری (به ویژه آرتیما)

۹- مزیت نسبی در تولید محصولات زراعی صنعتی از قبیل چغندر قند، علوفه و دانه‌های روغنی

۱۰- وجود پنج کارخانه قند چغندری در استان و توان صادرات آن به سایر مناطق کشور (مازاد بر مصرف منطقه)

۱۱- ظرفیت قابل توجه برای تولید و صادرات محصولات باغی به ویژه سیب و انگور

۱۲- مزیت نسبی در تولید گندم، نخود، توتون و تنباکو

۱۳- بهره‌مندی از منابع غنی آب سطحی و زیرزمینی و امکان استحصال و بهره‌برداری از آن‌ها برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی

۱۴- مزیت نسبی در تولید گیاهان زینتی و دارویی

۱۵- دارا بودن اراضی جنگلی مناسب و قابلیت تولید انواع چوب صنعتی به ویژه صنوبر

۱۶- مزیت نسبی در تولید صنایع دستی وابسته به چوب

۱۷- مزیت نسبی در تولید فرش و گلیم

۱۸- برخورداری از صنایع غذایی و تبدیلی کشاورزی

۱۹- ظرفیت بالای سردخانه‌ها

۲۰- بهره‌مندی از معادن فلزی شامل مس، طلا، تیتان، سیلیس و روی

۲۱- بهره‌مندی از معادن غیر فلزی شامل سنگ‌های تزئینی، ساختمانی، آهک و گچ

۲۲- بهره‌مندی از منابع موجود در دریاچه ارومیه شامل سدیم، پتاسیم و منیزیم

- ۲۳- همجواری با قطب صنعتی تبریز و بهره‌مندی از نیروی انسانی متخصص و کارآمد در بخش صنعت
- ۲۴- وجود زمینه‌های مناسب برای ایجاد و توسعه صنایع میکروماشین، الکترونیک، بیوتکنولوژی و پتروشیمی در استان
- ۲۵- برخورداری از جاذبه‌های طبیعی، عرصه‌های تاریخی- فرهنگی و طبیعت مستعد (به ویژه پارک ملی دریاچه ارومیه) برای گردشگری و ورزش‌های آبی
- ۲۶- امکان بهره‌گیری از انرژی‌های تجدید شونده زیست توده و زمین گرمایی
- ۲۷- مزیت در تولید عسل در منطقه (جزو مرغوب‌ترین‌های منطقه)

نقاط ضعف

- ۱- ناکافی بودن تاسیسات مهار و انتقال آب برای فعالیت‌های کشاورزی و عدم تکمیل و احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی
- ۲- پائین بودن راندمان آبیاری
- ۳- سنتی بودن فعالیت‌های کشاورزی و ضریب مکانیزاسیون در استان
- ۴- فرسودگی ماشین آلات صنعتی و توسعه نیافتگی بخش صنعت و معدن متناسب با ظرفیت‌های طبیعی، انسانی، تولیدی و نیازهای توسعه استان
- ۵- عدم سرمایه‌گذاری مناسب و کافی در بخش‌های زیربنایی (انرژی، شبکه راه‌ها و مخابرات)
- ۶- ضعف زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری بخش بازرگانی (حمل و نقل، نگهداری و ذخیره بسته‌بندی و بازاریابی) برای مصرف داخلی و صادرات محصولات استان
- ۷- کمبود زیرساخت‌های مناسب گردشگری و پائین بودن کیفیت تاسیسات در مراکز گردشگری
- ۸- توسعه نیافتگی خدمات برتر و توزیع نامتوازن خدمات موجود در سطح استان
- ۹- بالا بودن نرخ بیسوادی، افت تحصیلی و توسعه نیافتگی آموزش و پرورش در مقاطع مختلف
- ۱۰- پائین بودن سرانه درآمد‌های عمومی استان
- ۱۱- وجود پیش‌زمینه‌های ذهنی عدم امنیت و برخی اقدامات عینی (مثل بازرسی‌ها) و تاثیر آن در عدم سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی استان
- ۱۲- عدم تشکیل سرمایه صنعتی در استان
- ۱۳- بالا بودن نرخ بیکاری در استان
- ۱۴- پائین بودن بهره‌وری در بخش کشاورزی
- ۱۵- عدم بهره‌برداری از ظرفیت‌های بازرگانی خارجی استان
- ۱۶- تهدیدات امنیتی ناشی از مرزی بودن استان و وجود پدیده قاچاق کالا و انسان

در مناطق مرزی

- ۱۷- انزوای جغرافیایی و دوری از مرکز و بالا بودن هزینه‌های سرمایه‌گذاری و تولید در استان
- ۱۸- عدم توزیع مناسب ظرفیت‌های اشتغال در بخش‌های مختلف و پائین بودن نرخ اشتغال در بخش‌های صنعت و معدن و خدمات
- ۱۹- ضعف جدی در بنیان‌های اقتصادی و زیرساخت‌های شهری و گسترش پدیده حاشیه‌نشینی در برخی از شهرهای استان
- ۲۰- وجود زمینه واگرایی قومی در استان و فقدان سیاست‌ها و برنامه‌های مشخص برای تقویت همگرایی ملی و نگاه به درون در آن‌ها
- ۲۱- پائین بودن نرخ مشارکت زنان در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با توجه به نگرش‌های فرهنگی موجود در استان
- ۲۲- پائین بودن ظرفیت سیلوا و انبارهای ذخیره‌سازی گندم در استان با توجه به موقعیت کوهستانی استان و شرایط آب و هوایی آن به خصوص در فصول سرد سال (به ویژه مناطق صعب العبور از قبیل سردشت)

فرصت‌ها

- ۱- همسایگی با کشور عراق و بهره‌مندی از مرز مشترک ۲۲۳ کیلومتری با این کشور و همکاری در بازسازی آن با توجه به موقعیت استراتژیک استان.

- ۲- همسایگی با سه کشور خارجی و پل ارتباطی ایران با کشورهای اروپایی
- ۳- برخورداری از خط آهن موجود در استان با طول ۱۰۳ کیلومتر با عبور از منطقه ویژه اقتصادی سلماس و اتصال به مرز ترکیه که دسترسی به بازارهای اروپا را فراهم می‌آورد.
- ۴- وجود منطقه ویژه اقتصادی سلماس در استان
- ۵- وجود میان‌گذر دریاچه ارومیه و تکمیل بزرگراه شهید کلانتری که با فراهم نمودن ارتباط سریعتر مرکز استان با قطب صنعتی تبریز امکان اتصال آسانتر استان را با مرز سرو فراهم خواهد آورد.
- ۶- وجود فرودگاه ارومیه و راه‌اندازی فرودگاه خوی در استان
- ۷- استفاده از انرژی برق آبی سدهای ارس و مهاباد

چالش‌ها

- ۱- با توجه به مرزی بودن استان مشکل بزرگ قاچاق سوخت و کالا و تردهای غیرمجاز از مرزها در استان وجود دارد.
- ۲- داشتن مرز مشترک با سه کشور که به دلیل عدم ثبات سیاسی به خصوص عراق در برخی از مقاطع زمانی برای استان به عنوان یک مشکل مطرح بوده است.
- ۳- با توجه به مرزی بودن استان مشکل قاچاق از شهرستان سلماس وجود دارد.
- ۴- با توجه به سردسیر بودن منطقه موضوع افت فشار و قطعی گاز در اکثر مناطق استان در روزهای سرد سال
- ۵- عدم برخورداری برخی از روستاهای استان از برق، تلفن و به خصوص نعمت گاز با توجه به کوهستانی بودن منطقه
- ۶- کمبود تاسیسات و خدمات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری در محیط روستایی
- ۷- انواع نامنی‌ها در حوزه مسائل اقتصادی روستاهای استان و نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی بین شهر و روستا در استان
- ۸- نابسامانی کالبدی محیطی در سکونتگاه‌های روستایی و نازل بودن کیفیت مسکن روستایی در استان
- ۹- برخورداری بخش بازرگانی از کمترین میزان تسهیلات بانکی در استان
- ۱۰- پائین بودن ظرفیت سیلوا و انبارهای ذخیره‌سازی گندم در استان با توجه به شرایط آب و هوایی استان و مناطق کوهستانی و صعب العبور همچون سردشت
- ۱۱- وجود نامنی در عراق و احتمال حملات تروریستی در عراق و ناامن شدن مرز مشترک این استان با این کشور.

راهبردهای بلندمدت

راهبردهای بلندمدت استان که از سند ملی توسعه بدست آمده است در بخش کشاورزی شامل مهار آب‌های خروجی، استفاده از آب‌های مشترک و انتقال آب‌های مرزی استان به حوزه‌های داخلی، توسعه شبکه‌های آبیاری و زهکشی و روش‌های نوین آبیاری با مشارکت بهره‌برداران ذینفع، توسعه باغات و کشت محصولات صنعتی- کشاورزی، دامپروری- صنعتی و آبریز پروری، در بخش صنعت و معدن ایجاد و گسترش واحدهای بزرگ مقیاس صنعتی (فلزی، الکترونیک، شیمیایی) و معدنی (فراوری معدنی) با گرایش صنایع صادراتی قابل رقابت در عرصه جهانی با تکیه بر استفاده از فناوری‌های برتر به عنوان صنایع محرک توسعه استان با مشارکت موثر بخش‌های دولتی و عمومی غیردولتی و توسعه صنایع تبدیلی کشاورزی، غذایی، دارویی و نساجی و پوشاک، حمایت موثرتر نظام بانکی از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در صنعت استان و اعطای تسهیلات و امکانات و مشوق‌های مناسب به سرمایه‌گذاران از سوی دولت، ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید، در بخش بازرگانی شامل گسترش فعالیت‌های نوین بازرگانی و فراهم نمودن امکانات و تسهیلات لازم برای توسعه فعالیت‌های بازرگانی داخلی و خارجی، بهره‌گیری از موقعیت منحصر به فرد استان برای ایجاد منطقه آزاد تجاری در چارچوب سند ملی توسعه مناطق آزاد، در بخش عمران شهری و زیرساخت‌ها تقویت ارومیه با توسعه خدمات برتر اجتماعی، فنی و مهندسی به عنوان شهر با عملکرد فرامنطقه‌ای و منطقه‌ای و شهرهای خوی، مهاباد و میاندوآب و نقده به عنوان مراکز با عملکرد ناحیه‌ای، توانمندسازی مناطق حاشیه‌ای شهرهای بزرگ

استان، بهبود شاخص‌های امنیتی در زمینه‌های مختلفه تقویت بنیان‌های شهری (به ویژه شهرهای کوچک) در نواحی شمال و جنوب استان و توسعه مراکز جمعیتی دارای اولویت، گسترش ظرفیت‌های جدید زیربنایی در زمینه شبکه راه‌های ارتباطی سریع درون استانی، بین منطقه‌ای و فراملی، توسعه گازرسانی به شهرها و صنایع و تامین انرژی برق و توسعه ارتباطات مخابراتی، در بخش گردشگری ایجاد زیربنای مناسب و تسهیلات لازم برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و غیردولتی در زمینه گردشگری و ارتقا خدمات فرهنگی و هنری می‌باشد.

راهبردهای میان مدت و کوتاه مدت

۱- با توجه به وجود پدیده قاچاق کالا در استان به صورت چشمگیر، علاوه بر افزایش ضریب امنیتی منطقه بهتر است که شرایط قانونی تعدیل شود به طوری که تجارت به صورت قانونی در مورد کالاها صورت پذیرد تا سبب شود هم درآمد مردم در مناطق مرزی و هم تعامل تجاری با همسایگان افزایش یابد. لازم به ذکر است که به منظور جلوگیری از قاچاق، توزیع سوخت در شهرهای مرزی استان در حال مکانیزه شدن می‌باشد در اجرای این طرح جایگاه‌های توزیع سوخت به تجهیزات رایانه‌ای مجهز و توزیع سوخت در همه خودروها کنترل و از سوخت‌گیری روزانه بیش از یکبار ممانعت به عمل خواهد آمد.

۲- باتوجه به این که بازارچه مرزی واقع در مرز عراق دارای پتانسیل خوبی جهت مبادلات مرزی می‌باشند و به دلیل نوب بودن حکومت خودمختار کردستان عراق و نیازهای متعدد این مردم به انواع لوازم، تجهیزات و مواد غذایی و حتی خدمات، فرصت مناسبی جهت به دست آوردن بازار این منطقه در اختیار مرز نشینان قرار گرفته است که با اعمال مدیریت صحیح، ایجاد تسهیلات و پشتیبانی دولت از تجار و بیله‌وران و عقد قرارداد متقابل با طرف مقابل در خصوص حمایت از تجار می‌توان منبع ارزی خوبی برای استان و حتی کشور باشد. از جمله نیازهای مهم منطقه کردستان عبارتند از: ساخت و تجهیز سردخانه، تامین دارو و درمان، کالاهای خوراکی، تجهیز کارخانجات مختلف، ارائه خدمات پزشکی و فنی، راه‌سازی و غیره.

۳- همسایگی با کشور عراق و داشتن مرز مشترک با این کشور به عنوان یک فرصت برای این استان است. فرصت به این دلیل که این استان به عنوان یکی از بهترین راه‌های حمل مسافر و مبادله کالا باعث افزایش پیوندها و گسترش صلح شده و معبر مطمئنی برای افزایش صادرات غیر نفتی کشور به عراق و کشورهای همسایه آن می‌باشد. با عنایت به تشکیل دولت جدید در کشور عراق، این استان دارای مزیت بالایی برای همکاری‌های تجاری و کمک برای بازسازی آن و هم چنین نفوذ در بازارهای داخلی این کشور بوده و بنابراین پیشنهاد می‌گردد، وزارت بازرگانی با همکاری دستگاه‌های ذی‌مدخل اقدام به تاسیس اتاق بازرگانی ایران و عراق نموده و راه را برای ساماندهی بازارچه‌های مرزی مابین دو طرف هموار سازد. این امر ضمن کمک به ایجاد زمینه مناسب برای توسعه استان، در راستای توازن منطقه‌ای می‌باشد.

۴- با توجه به وجود ابهاماتی در خصوص نوع کالاها مشمول مقررات صادرات و واردات و نوع مجوزهای مورد نیاز و مبداء کالاها مبادلاتی ضرورت توجه به شفاف نمودن قوانین و مقررات در راستای روان‌سازی تجارت در بازارچه‌های مرزی و گمرکات استان را ضروری می‌نماید.

۵- با توجه به فقدان تسهیلات و امکانات رفاهی و سکونت در بازارچه‌های مرزی استان لزوم توجه به رفع این مشکلات گام مهمی در راستای افزایش مبادلات مرزی و گردشگری تجاری خواهد بود.

۶- با توجه به عدم اجرای قوانین و مقررات واحد در بازارچه‌های مشترک مرزی به این مفهوم که تمامی بازارچه‌ها در خصوص کالاهای صادراتی و وارداتی به طور یکسان و واحد عمل نمی‌نمایند و به عنوان مثال ممکن است کالایی که از یک بازارچه مجوز ورود دریافت نموده باشد از بازارچه دیگر مجوز دریافت نماید.

۷- با توجه به این که بازارچه‌های مرزی استان با مشکلات زیادی روبرو هستند ضرورت انجام اقدامات زیر در راستای شکوفایی تجاری منطقه توصیه می‌گردد:

- تمرکز فعال نهادها و موسسات دست‌اندرکار در بازارچه‌های مرزی
- ایجاد تسهیلات و امکانات رفاهی در بازارچه‌های مرزی
- الزام حضور مستمر نهادها و سازمان‌هایی که باید به طور مستمر در

بازارچه‌های مرزی حضور داشته باشند.

● رفع ابهامات در خصوص نوع کالاها مشمول مقررات صادرات و واردات و نوع مجوزهای مورد لزوم و مبداء کالاهای مبادلاتی.

● اجرای قوانین و مقررات واحد و یکسان در بازارچه‌های مرزی.

● جلوگیری از قاچاق کالا که تاثیر بسیار زیادی بر پائین آوردن عملکرد بازارچه‌های مرزی می‌گردد. لازم به ذکر است باید شرایط قانونی تعدیل شود تا تعامل تجاری با همسایگان افزایش یافته و هم درآمد مردم مناطق مرزی افزایش یابد.

۸- با توجه به این که ناوگان حمل و نقل استاندارد و مناسب یکی از نیازهای مهم ساختاری بخش بازرگانی محسوب می‌شود و میانگین عمر ناوگان جاده‌ای بالا بوده و نشان‌دهنده مشکلات زیرساختی در استان می‌باشد، موارد زیر قابل توجه می‌باشد:

● تسریع در اتمام طرح راه آهن مراغه- ارومیه که با اتمام این طرح، کشور و نقاط جنوبی استان به نقاط مرزی دیگر در منطقه سرو شهرستان ارومیه اتصال خواهند یافت.

۹- با توجه به این که استان فاقد پایانه صادراتی کشاورزی می‌باشد و با توجه به این که یکی از مشکلاتی که همواره در پیش روی صادرکنندگان و به تبع آن تولیدکنندگان محصولات کشاورزی استان قرار دارد فرآیند طولانی حمل و نقل و صادرات از گمرکات است و در این میان بخشی از محصولات فاسد و از بین می‌رود. ضرورت ایجاد یک مجموعه اداری، انبار و ساخت و سازهای لازم، غرفه‌های قابل قبول، سکوی بارانداز و سایر امکانات برای تسهیل و روان‌سازی صادرات محصولات کشاورزی قابل انجام می‌باشد.

۱۰- با توجه به این که بسته‌بندی مناسب و استاندارد یکی از شیوه‌های مناسب جهت ورود به بازارهای خارجی می‌باشد و در حال حاضر کالاهای صادراتی استان به ویژه محصولات کشاورزی به علت نداشتن بسته‌بندی مناسب با وجود حتی کیفیت بالا، قدرت رقابت با سایر کشورهای منطقه را از دست داده است و در برخی موارد محصولات تولیدی استان در سایر کشورهای منطقه مانند ترکیه بسته‌بندی شده و با ارزش افزوده بسیار بالاتری به فروش می‌رسد، ضرورت توجه به ایجاد صنایع بسته‌بندی و افزایش کیفیت آن‌ها بسیار مهم می‌باشد.

۱۱- با توجه به این که سردخانه‌های موجود در استان از ظرفیت خوبی برخوردار بوده لیکن فاقد استانداردهای لازم جهت نگهداری محصولات کشاورزی می‌باشند توجه به موارد زیر در اولویت می‌باشد:

- توجه به استانداردسازی سردخانه‌ها.
- مشارکت بخش خصوصی در توانمند نمودن سردخانه‌های استان.
- ارائه تسهیلات بانکی با سود پائین به سردخانه‌های استان به منظور توانمندسازی آن‌ها.

● امکان سنجی جلب سرمایه‌گذاری خارجی در این زمینه.

۱۲- با توجه به این که ایجاد و برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی نقش بسیار مهمی در ارائه توانمندی‌های تولیدی و خدماتی استان و هم‌چنین شناسایی نقاط قوت و ضعف آن‌ها جهت بهبود و اصلاح روش‌های موجود، تبادل و تعامل افکار و نظرات بین عرضه کنندگان و مصرف کنندگان کالاها و خدمات و انتقال دانش فنی جهت ارتقای سطح کمی و کیفی محصولات، بازاریابی و بازاریابی محصولات و خدمات استان در سایر نقاط جهان، ارائه تصویری مطلوب از قابلیت‌ها و جاذبه‌های اقتصادی و فرهنگی استان جهت گسترش روابط با سایر ملل جهان، دسترسی به تقاضا یا ایجاد آن برای آن دسته از کالاها و خدمات استان که از مزیت رقابتی برخوردار می‌باشند، توجه به گسترش کمی و کیفی نمایشگاه بین‌المللی ارومیه را که فقط دارای دو سالن می‌باشد، ضروری می‌نماید.

۱۳- با توجه به این که منطقه آذربایجان از قدیم‌الایام به دلیل قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم و ارتباطات گسترده با قفقاز و حتی اروپا قرار داشته و هم‌اکنون این منطقه از رونق ترانزیت برخوردار نمی‌باشد، به دلیل سیاست‌های ناهماهنگ در بخش حمل و نقل و ایجاد مسیرهای ارتباطی جدید منطقه‌ای، شمال غرب کشور از صنعت سودآور ترانزیت بین‌المللی محروم گردیده است. ضرورت بررسی به بیرون آوردن استان از این بن‌بست ضروری می‌نماید.

۱۴- با توجه به این که استان آذربایجان غربی از استان‌های نسبتاً محروم از لحاظ

بازرگانی کشور می باشد لزوم توجه به موارد زیر ضروری می نماید.

- شناسایی موانع زیرساختی بخش بازرگانی استان
- ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون سازمان بازرگانی استان
- ایجاد زمینه های توسعه تجارت الکترونیکی در استان
- ارائه کلاس های آموزشی برای شاغلین در سازمان بازرگانی استان
- ۱۵- با توجه به این که آموزش نقش بسیار مهمی در توسعه فرهنگ صادراتی دارد و بازرگانان استان نیز عمدتاً به مانند سایر بازرگانان کشور فاقد آگاهی های لازم و تخصصی می باشند، ضرورت توجه به افزایش آگاهی های عمومی آنان امری ضروری است. در این خصوص موارد زیر قابل توجه می باشند:
- آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه های کوتاه مدت آموزشی، برگزاری کارگاه های آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در سازمان بازرگانی استان.
- اشاعه استفاده از اینترنت، تجارت الکترونیک و کلاس های آموزشی لازم در این زمینه.

● برگزاری کلاس های زبان و اولویت با زبان های قابل کاربرد برای ارتباط با شرکای تجاری در منطقه.

● ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون در راستای دولت الکترونیک

۱۶- با توجه به تحولات اخیر در عراق، بازار مناسب و بکری برای صادرات کشور به ویژه استان آذربایجان غربی نیز به وجود آمده است. به نظر می رسد وزارت بازرگانی در راستای همکاری های دو جانبه تجاری مابین دو کشور با ایجاد مرکز توسعه تجاری در یکی از شهرهای عراق (به منظور معرفی کالاهای مزیت دار استان و کشور، بازاریابی و...) می تواند از این فرصت استفاده نموده و ضمن تسهیل مبادلات تجاری دو کشور باعث نفوذ صادر کنندگان ایرانی به بازارهای عراق شده و به افزایش صادرات غیر نفتی استان و کشور کمک نماید.

۱۷- با توجه به کمبود سرمایه های انسانی و منابع پژوهشی استان پیشنهاد می گردد، اعتبار لازم برای تقویت پشتوانه علمی برنامه های بازرگانی استان در موارد زیر تخصیص یابد:

- انجام مطالعاتی در خصوص بررسی بازارهای ترکیه، جمهوری خودمختار نخجوان و عراق به منظور حضور بیشتر عوامل اقتصادی استان از طریق موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی و هسته مطالعات استان.
- انجام مطالعات شناسایی مزیت های نسبی استان به خصوص صنعت و هم چنین شناسایی موانع زیرساختی بخش بازرگانی از طریق موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی و هسته مطالعات استان.
- انجام مطالعات بازرگانی منطقه غرب کشور در تعامل تجاری با داخل کشور و کشورهای منطقه با نگاه آمایش سرزمین.

اردبیل

(زهر اقا جانی)

معرفی استان

استان اردبیل در منطقه شمال غرب ایران با مساحتی بالغ بر ۱۷۹۵۳/۴ کیلومتر مربع که ۱/۰۹ درصد از مساحت کل کشور را تشکیل می دهد، قرار گرفته است. رود ارس و جمهوری آذربایجان حدود شمالی آن را تشکیل می دهد. در شرق، رشته کوه های تالش و باغرو این خطه را از استان گیلان جدا می سازد و کوه های پشت سارا و بالهارود مرز بین این استان و جمهوری آذربایجان را تشکیل می دهد. از جنوب و غرب کشیدگی رشته کوه ها، دره ها و جلگه ها موجب پیوستگی توپوگرافیک استان با زنجان و آذربایجان شرقی می گردد.

از نظر مختصات جغرافیایی این استان بین ۴۷ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۵۵ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۶ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. از لحاظ تقسیمات کشوری این استان به مرکزیت شهر اردبیل دارای ۹ شهرستان، ۲۰ شهر، ۲۵ بخش، ۶۶ دهستان و ۱۸۵۵ آبادی می باشد. شهرستان های

این استان عبارتند از اردبیل، بیله سوار، پارس آباد، خلخال، مغان، مشکین شهر، کوثر، نمین و نیر.

ارتفاعات زیاد به همراه جریانات هوای سرد، اقلیم استان را تحت تاثیر قرار داده است. اقلیم خشک سرد و نیمه خشک سرد، آب و هوای غالب در اکثر مناطق استان می باشد. میزان نزولات جوی از ۲۵۰ تا ۶۰۰ میلی متر در فصول بهار و زمستان در نوسان است. دشت پر برکت و حاصلخیز مغان با وسعتی بالغ بر ۳۵۰ هزار هکتار در شمال استان قرار گرفته است.

طبق برآورد مرکز آمار ایران جمعیت استان در سال ۱۳۸۴ برابر ۱۲۵۷۶۲۵ نفر بوده است که حدود ۴۴ درصد آن در مناطق روستایی ساکن می باشند.

استان اردبیل از جمله کمتر توسعه یافته ترین (رتبه بیست و چهارم در کشور) استان های کشور می باشد و در همه شاخص های اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و نهادی با ضعف های بسیاری روبرو است.

نقاط قوت

۱- وجود بازارچه های مرزی بیله سوار، آزادلو و تازه کند در استان (لازم به ذکر است که فقط بازارچه مرزی بیله سوار فعال بوده و بازارچه های مرزی دیگر به دلیل عدم همکاری متقابل از سوی جمهوری آذربایجان تاکنون تاسیساتی در آن ها احداث نشده و فعالیتی در آن ها صورت نمی گیرد.)

۲- مرز مشترک با جمهوری آذربایجان در شمال استان به عنوان فرصت ترانزیتی و تجاری

۳- همجواری با استان های آذربایجان شرقی در غرب و گیلان در شرق به عنوان قطب های صنعتی، کشاورزی و گردشگری کشور.

۴- مزیت نسبی در تولید برخی از محصولات باغی از قبیل سیب، هلو، انگور، زردآلو، گیلاس، آلبالو، شلیل، فندق، گردو، گلابی، به، قیسی، آلو، توت درختی، زالزالک و...

۵- مزیت نسبی در تولید برخی از محصولات زراعی نظیر گندم، جو، عدس، پنبه، بذر چغندر، بذر ذرت و سیب زمینی

۶- مزیت نسبی در تولید و صادرات در صنایع دستی (فروش های دستباف اردبیل، ورنی های عشایر مغان و گلیم های عنبران از قدیم الایام معروف بوده است.)

۷- راه اندازی کارخانجات نئوپان و تخته های چنند لای، روکش و تولید مبلمان.

۸- مزیت در تولید عسل (رتبه ششم در کشور)

۹- وجود پنج شهرک صنعتی در استان (دو شهرک در شهرستان اردبیل و یک شهرک در هر کدام از شهرستان های پارس آباد، خلخال و مشکین شهر)

۱۰- مازاد تولید محصولات دامی خصوصاً گوشت قرمز و شیر در استان.

۱۱- احداث سه شهرک صنعتی جدید تحت عنوان شهرک تخصصی آب معدنی و شهرک های صنعتی گرمی و گیوی در استان که مراحل تهیه زمین مورد نظر و نقشه برداری آن به اتمام رسیده است و طراحی آن در دست انجام می باشد. شهرک تخصصی آب معدنی استان با توجه به موقعیت مکانی و کیفیت عالی آب های معدنی استان امکان گنجایش حدود ۲۵ طرح صنعتی بسته بندی آب را دارد.

۱۲- احداث اولین شهرک صنعتی خصوصی استان در شهرستان نمین که مجوز آن در راستای سیاست های حمایتی از بخش خصوصی مراحل عملیاتی اجرایی ساختمانی خود را طی می کند.

۱۳- برخورداری از تنوع محیطی و اقلیمی، بارندگی مناسب سالانه و منابع خاک مناسب.

۱۴- برخورداری از جاذبه های طبیعی، فرهنگی و تاریخی (دریاچه ها، رودخانه ها، منابع آب معدنی و قله مرتفع) به عنوان زمینه توسعه فعالیت های گردشگری.

۱۵- وجود منابع غنی جنگلی، مرتعی و پوشش گیاهی متنوع برای توسعه فعالیت های جنگلداری، دامداری و زنبورداری.

۱۶- برخورداری از اراضی تجهیز شده و شیوه های نوین تولید محصولات کشاورزی در شمال استان از جمله دشت مغان.

۱۷- تولید قابل توجه محصولات کشاورزی به عنوان زمینه توسعه صنایع تبدیلی و بسته بندی.

بسته بندی آن‌ها.

- ۲۰- نامناسب بودن راه‌های ارتباطی و وضعیت فیزیکی بازارچه مرزی.
- ۲۱- عدم تمرکز نهادهای تصمیم‌گیرنده و وجود اختلاف نظر و سلیقه در ترکیب اداره کنندگان بازارچه.
- ۲۲- فقدان امکانات اقامتی، رفاهی، تجهیزات مورد نیاز باراندازی، بارگیری، تخلیه و توزین و انبارداری در تنها بازارچه مرزی استان.
- ۲۳- شفاف نبودن مقررات و وجود ابهامات در زمینه فهرست کالاهای مشمول صادرات و مجوزهای لازم و مهمتر از آن عدم ثبات قوانین موجود.
- ۲۴- تاثیر روابط سیاسی حاکم بین کشورهای ایران، ترکیه و جمهوری آذربایجان بر اوضاع بازارچه و عدم ثبات در روند فعالیت بازارچه مرزی.
- ۲۵- اخذ عوارض نسبتاً سنگین از غرفه داران، پوله وران و مسافران توسط سازمان‌های مسئول بازارچه.

فرصت‌ها

- ۱- بهره‌مندی از مرز مشترک با کشور آذربایجان و نقش آن در ثبات نسبی اقتصادی منطقه.
- ۲- وجود بازارچه‌های مشترک مرزی به عنوان فرصت ترانزیتی و تجاری منطقه.
- ۳- برخورداری از فرودگاه و توجه به پتانسیل توسعه ظرفیت ترابری هوایی.
- ۴- وجود معادن طبیعی غنی به خصوص واقع شدن استان در زون جهانی مس.
- ۵- برخورداری از پتانسیل قوی در زمینه گردشگری به خصوص آب‌درمانی و ورزش‌های زمستانی.
- ۶- مزیت در تولید صنایع دستی به خصوص فرش، ورنی و گلیم عنبران.
- ۷- امکان سرمایه‌گذاریهای مشترک خارجی با کشورهای منطقه قفقاز و جمهوری آذربایجان در زمینه‌های مختلف اقتصادی و اکوتوریسم.
- ۸- امکان ایجاد منطقه آزاد مشترک در منطقه بازارچه مرزی با طرف آذری.

چالش‌ها

- ۱- قاچاق کالاهای غیر مجاز و با استانداردهای پایین به واسطه بازارچه مشترک مرزی بیله‌سوار.
- ۲- در انزوا بودن قسمتهایی از مناطق کوهستانی استان و پایین بودن امکانات زندگی و یا عمران شهری در برخی از مناطق.
- ۳- دارا بودن مرز طولانی با جمهوری آذربایجان که زمینه‌ساز مشکلات امنیتی و ترویج قاچاق کالا و اثرات سوء فرهنگی در شهرستانهای مرزی می‌گردد.
- ۴- بیابان منفی آب دشت اردبیل و عدم سرمایه‌گذاری در ایجاد تاسیسات تغذیه مصنوعی برای جلوگیری از افت سفره‌های زیرزمینی دشت مذکور.
- ۵- وضعیت خاص توپوگرافی استان که حدود دو سوم مساحت آن کوهستانی و کوهپایه‌ای بوده و موجب افزایش هزینه‌های سرمایه‌گذاری زیربنایی و تولیدی می‌گردد.
- ۶- فقدان جنبه‌های تجاری جنگل‌های استان و توزیع نامتعادل آن در مناطق مختلف استان.
- ۷- بالا بودن ضریب تکفل شغلی و نرخ بیکاری از ارقام مشابه در سطح ملی.
- ۸- بالا بودن نسبت جمعیت جوان استان که در آینده، استان امکان پاسخگویی به تقاضاهای مختلف این قشر نظیر اشتغال، مسکن، درآمد مناسب و... را نخواهد داشت.
- ۹- کمبود ظرفیت تاسیسات مهار آب قابل استحصال برای آبیاری اراضی دشت‌های استان.
- ۱۰- وجود ۴۸۹۵۰ هکتار اراضی دیم در دشت‌های پارس آباد، مغان، اردبیل و مشکین شهر به علت عدم دسترسی به منابع آب.
- ۱۱- کندی فعالیت مربوط به اکتشاف و مطالعات و فصلی بودن فعالیت معادن به لحاظ شرایط اقلیمی، اکولوژیکی و قرار داشتن آن‌ها در نواحی کوهستانی (خلخال، اردبیل، مشکین شهر و نمین).
- ۱۲- عدم تمایل سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری در استان.

- ۱۸- وجود منابع طبیعی معدنی غنی (پرلیت، خاک‌های صنعتی، آهک، پوکه و سیلیس) در استان.
- ۱۹- واقع شدن استان در منطقه (زون) جهانی مس زنجان- طارم- قره‌باغ- سیلان- قوشه‌داغ- سونگون
- ۲۰- برخورداری از ذخایر هیدروکربوری منطقه زنجان.
- ۲۱- برخورداری از منابع و انرژی‌های نو (بادی و زمین‌گرمایی).
- ۲۲- وجود ۱۴۱ شرکت تعاونی کشاورزی فعال با ۶۵۳۲ نفر عضو فعال که زیر پوشش اداره کل تعاون استان مشغول فعالیت در امور مختلف کشاورزی و دامداری هستند.
- ۲۳- وجود ۳۷ شرکت کشاورزی با ۱۶۳۲۸ عضو زیر پوشش سازمان تعاون روستایی در استان
- ۲۴- وجود ۲۴ مزرعه پرورش ماهیان سردآبی (قزل‌آلای رنگین‌کمان)، ۴ مزرعه پرورش ماهیان گرم‌آبی (کپور ماهیان)، ۳۲ استخر دامنظوره (استخرهای سرچاهی و استخرهای ذخیره‌آب از نهرها) و ۲۲ آبگیر و برکه طبیعی که به‌امر تولید و پرورش آبزیان در استان مشغول می‌باشند. از مجموعه فعالیت‌های مذکور سالیانه ۱۱۳۲ تن انواع ماهی تولید و به بازارهای مصرف عرضه می‌شود.
- ۲۵- احداث دو شهرک گلخانه‌ای در استان با ۴۶۵ میلیون تومان اعتبار برای شروع عملیات زیربنایی آن.

نقاط ضعف

- ۱- فقدان شبکه راه آهن در استان و عدم دسترسی به حمل و نقل ریلی سراسر کشور.
- ۲- کوهستانی بودن اکثر راه‌های اصلی و فرعی استان و لزوم رسیدگی به آن‌ها در غالب ایام سال (طولانی بودن فصل سرما و یخبندان و حجم بالای عملیات راهداری باعث شده تا این استان به عنوان دومین استان کوهستانی و صعب‌العبور کشور شناخته شود).
- ۳- عدم ارتباط سریع و ایمن شبکه ارتباطی استان با شاهراه‌های ارتباطی کشور.
- ۴- ضعف زیرساخت‌های ارتباطی درون و برون‌استانی و تاسیسات خدماتی به ویژه گردشگری.
- ۵- انزوای جغرافیایی بخشهایی از استان اردبیل به دلیل شرایط خاص طبیعی و جغرافیایی.
- ۶- کمبود امکانات و تاسیسات مهار، ذخیره‌سازی، انتقال آب و پایین بودن راندمان آبیاری.
- ۷- پایین بودن سطح شاخص توسعه استانی نسبت به میانگین کل کشور.
- ۸- کمبود نیروی متخصص و مشارکت ناکافی سازمان‌ها، بنیادها و شرکت‌های وابسته به بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در زمینه فعالیت‌های اقتصادی.
- ۹- عدم وجود صنایع پایه در استان.
- ۱۰- سطح پایین دانش بهره‌برداران کشاورزی.
- ۱۱- بالا بودن نرخ بیکاری و عدم هماهنگی رشد سرمایه‌گذاری با نرخ رشد جمعیت.
- ۱۲- حاشیه‌نشینی در شهرستان‌های بزرگ استان خصوصاً در شهرستان‌های اردبیل و پارس‌آباد.
- ۱۳- پایین بودن ضریب نفوذ تلفن ثابت و همراه در استان به خصوص در مناطق روستایی.
- ۱۴- پایین بودن نرخ باسوادی در استان به خصوص در مناطق روستایی و زنان.
- ۱۵- نامتناسب بودن صنایع فرآوری، نگهداری و تبدیلی محصولات کشاورزی در مقایسه با قابلیت‌های تولیدی این بخش.
- ۱۶- کمبود تعداد سردخانه‌ها، سیلوها و انبارهای سرپوشیده ذخیره‌گندم با توجه به میانگین سرانه ظرفیت کل کشور.
- ۱۷- کمبود امکانات در زمینه نگهداری، بارگیری و تخلیه کالا در مراکز مرتبط.
- ۱۸- محدودیت اقلام قابل تجارت در بازارچه‌های مرزی.
- ۱۹- کیفیت پایین کالاهای مبادله‌شده در بازارچه مرزی و کیفیت نامطلوب

۱۳- کمبود صنایع صادرات گرا و پایه در استان.

۱۴- عدم وجود آزادراه و کم بودن بزرگراه در استان.

۱۵- عدم تجهیز و توسعه فرودگاههای استان و نبود خط آهن به دلیل وجود عوارض طبیعی در محورهای شرق، غرب و شمال که جریان مبادله کالا و خدمات را با مشکل مواجه می نماید.

۱۶- پایین بودن میزان پوشش خدمات بهداشتی و درمانی در مناطق روستایی و پایین بودن نسبت تخت بیمارستانی به جمعیت.

راهبردهای بلند مدت

بررسی های مختلفی در ارتباط با مسائل استان اردبیل صورت گرفته و در بین آن ها "سند ملی توسعه استان اردبیل" (مصوبه هیات وزیران) اصلی ترین و عمده ترین تتگناها و محدودیت های توسعه و مسائل اساسی استان را بر می شمرد و هدف های توسعه بلندمدت و راهبردهای حصول به این اهداف را ذکر می کند. سند مزبور توجه خود را بیشتر به مسائل زیربنایی معطوف می دارد (که در زیر به اختصار به آن ها اشاره شده است) که علی القاعده قبل از توسعه بازرگانی استان قرار می گیرند. راهبردهای بلند مدت استان در بخش کشاورزی شامل ذخیره سازی و مهار آب های سطحی استان با تاکید بر رودخانه های مرزی و بهره برداری مطلوب از آب های سطحی و تقویت آب های زیرزمینی با اولویت آبخوان های با بیلان منفی، یکپارچه سازی اراضی، استفاده از روش های نوین آبیاری و سازماندهی بهره برداری نوین در فعالیت های کشاورزی و توسعه باغداری در کوهپایه ها، گسترش فعالیت آبخیزداری، مرتع داری در نواحی جنگلی و مرتعی کوهستانی و کوهپایه ای، توسعه واحدهای صنعتی دام و طیور، زنبورداری، پرورش و اصلاح نظام دامداری متکی به مرتع، در بخش صنعت و معدن سرمایه گذاری سازمان ها و موسسات وابسته به دولت در طرح های بزرگ صنعتی با هدف بستر سازی برای حضور فعال بخش خصوصی در روند توسعه صنعت در استان، ایجاد زمینه های مناسب برای توسعه سرمایه گذاری صنعتی و معدنی توسط بخش خصوصی، تعاونی و عمومی غیر دولتی با اولویت صنایع مرتبط با کشاورزی، غذایی و دارویی، نساجی و پوشاک، خودرو و نیرو محرکه، ماشین سازی، شیمیایی و سلولزی، صنایع پایین دست پتروشیمی و الکترونیک، حمایت از واحدهای صنایع دستی استان و گسترش و ترویج آن با آموزش، سرمایه گذاری و بازاریابی، ارتقاء سطح کیفی کالاهای تولیدی، گسترش صنایع تبدیلی و بسته بندی با هدف توسعه صادرات غیر نفتی و نیز رفع موانع ترانزیت کالا، ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره وری در بخش های اقتصادی و عوامل تولید در بخش گردشگری ایجاد و توسعه زیرساخت های گردشگری و تجهیز قطب های تفریحی- سیاحتی در عرصه های گردشگری استان، در بخش عمران شهری توسعه و تجهیز شبکه های حمل و نقل هوایی، ریلی، جاده ای، خدمات مخابراتی و انتقال نیرو در سطح استان، تجهیز سلسله مراتبی شبکه های از شهرهای کوچک، روستا- شهرها و روستاهای مرکزی به خدمات اجتماعی و پشتیبان تولید، در بخش بازرگانی ایجاد بازارهای متشکل عمده فروشی محصولات تولیدی، حمایت موثر از تشکیل و توسعه تعاونی ها و ایجاد و گسترش شهرک ها و مجتمع های تعاونی، ایجاد و تقویت فروشگاه های زنجیره ای و توسعه خدمات بازرگانی نوین می باشند.

راهبردهای میان مدت و کوتاه مدت

۱- تدوین برنامه های صادراتی استان توسط مسئولان استانی و منطقه ای با هماهنگی با سیاست ملی. این برنامه باید به صورتی تهیه و تنظیم گردد تا صادرات کالا و تولیدات مشخص که به نحوی استان در تولید و یا صادرات آن ها دارای مزیت نسبی بوده و مورد نیاز کشورهای مقصد است از این استان صورت پذیرد.

۲- استراتژی توسعه صنعتی استان با تاکید بر صادرات، تهیه و تدوین شده و اجرایی گردد.

۳- صنایع استان به رعایت کیفیت و بسته بندی مناسب در راستای افزایش صادرات و افزایش ارزش افزوده محصولات صادراتی هدایت و تشویق شوند. در این راستا اقدامات زیر (با همکاری وزارت بازرگانی و سایر دستگاه های ذیربط) قابل انجام می باشد.

● آموزش شیوه های عملیاتی صادرات و بازاریابی محصولات دارای مزیت نسبی در تولید و صادرات

● ارائه تسهیلات لازم و آموزش های تکمیلی برای سرمایه گذاری در بسته بندی و احیانا فرآوری های لازم برای صنایع محصولات تولیدی

● ایجاد نمایشگاه دائمی برای محصولات دارای مزیت نسبی

● شناساندن زمینه های صادرات کالا های استان و تشویق بخش خصوصی در راه اندازی تولید به منظور صادرات برای محصولات مزیت دار استان اردبیل

۴- به فعالیت های رایزنی اقتصادی در سفارتخانه های ایران و کشورهای منطقه قفقاز اهمیت لازم داده شود.

۵- به منظور جلوگیری از عملکرد سلیقه ای متولیان امور، هماهنگی های بیشتری بین ارگانهای ذیربط در امر صادرات در منطقه صورت پذیرد و حتی المقدور کلیه موانع موجود بر سر راه صادرات کالا و خدمات از میان برداشته یا تسهیل گردند.

۶- مکان یابی بهینه سردخانه ها، سیلوها، گمرکات در استان مطالعه شده و احداث این گونه زیرساخت ها منطبق بر یافته های علمی باشد. با توجه به کمبود شدید زیرساخت های مذکور توجه به نگرش علمی در زمینه احداث این موارد بسیار ضروری است. هم چنین با توجه به پتانسیل های مناسب تولید غله و سایر محصولات کشاورزی در استان و لزوم انبارداری این گونه محصولات لازم است حمایت های مناسب از سرمایه گذاری در این بخش صورت پذیرد.

۷- با توجه به عدم تمایل به فعالیت و یا گسترش بازرچه های مرزی از سوی کشور همسایه با وضعیت فعلی، لزوم گرایش به تجارت آزاد، ایجاد مناطق آزاد تجاری و عقد موافقتنامه های فیما بین با تاکید بر گسترش و توسعه علمی بازرچه های مرزی ضروری به نظر می رسد. بدیهی است بررسی و امکان سنجی تشکیل منطقه آزاد مشترک با طرف آذری از عمده ترین راهکارهای رفع مشکلات ناشی از کم رونق بودن فعالیت تنها بازرچه فعال مرزی استان است.

۸- با توجه به کمبود واحدهای عمده فروشی در استان، اشاعه فروشگاههای زنجیره ای در استان می تواند در کاهش مشکلات گام موثری باشد.

۹- با توجه به این که استان اردبیل در کالاهای رشته فعالیت های پوشاک در سطح منطقه و کشور دارای مزیت نسبی بوده و با توجه به همجواری استان با کشور آذربایجان ضرورت توجه به زیرساخت های بازرگانی برای فراهم نمودن بستر لازم جهت بسط و گسترش تولید و صادرات پوشاک بیش از پیش نمایان می شود. در این راستا با توجه به مطالعات انجام شده و نیز ساختار و وضعیت استان موارد زیر مهم ارزیابی می شوند:

● ضرورت توجه به نیازها و شرایط خاص شرکای تجاری

● ضرورت توجه به بازاریابی و متشکل نمودن فعالیت های تولید و صادرات در جهت سلاقی و نیازهای بازار

● با توجه به این که تامین کالا های مورد نیاز متقاضیان جزء امور بازرگانی بوده، ضرورت توجه بیشتر مسئولین کاملاً محسوس است.

۱۰- وجود مزیت های تولیدی در تولید محصولات لاستیکی و پلاستیکی در منطقه و صادرات آن چه برای مناطق داخلی و چه برای خارج از کشور ایجاد می نماید که فعالیت های مزبور گسترش یابد. لیکن با توجه به سرمایه بر بودن این فعالیت ها، موضوع تامین منابع مالی از طریق موسسات اعتباری و مالی بدون مشکل تراشی های بیهوده در اختیار تولیدکنندگان و بازرگانان جزو یکی از اولویت های بخش بازرگانی استان می باشد. در این راستا پیشنهادات زیر قابل طرح می باشند:

● تنوع بخشیدن به محصولات تولیدی و توجه به تکنولوژی های جدید تولید در پائین آوردن هزینه ها

۱۱- توجه به مزیت استان در تولید و صادرات میلمان و پائین بودن هزینه تولید در صنایع میلمان در استان و با توجه به این که فعالیت های تولید در این بخش به صورت بالقوه توان رقابت را با محصولات مشابه سایر مناطق داخلی و خارجی را به لحاظ قیمتی دارند، باید در جهت بالفعل نمودن این استعداد به موارد زیر توجه گردد:

● مطالعات شناخت سلاقی مصرف کنندگان در بازارهای داخلی و خارجی صورت پذیرفته و این تولیدات به تناسب با نیازها و سلاقی در مقاطع مختلف زمانی و مکانی به مشتری عرضه شود.

● ضرورت توجه به متشکل نمودن فعالیت های تولید در جهت سلاقی و

نیازهای بازار و توجه به تامین نمودن کالاهای مورد نیاز متقاضیان به صورت مداوم و پیوسته.

● ضرورت توجه به برپایی نمایشگاههای دوره‌ای و دائمی جهت معرفی محصولات صنایع میلمان به مصرف کنندگان.

۱۲- با توجه به این که استان در تولید و صادرات برخی از محصولات کشاورزی دارای مزیت نسبی می باشد، ضرورت توجه به امکان سنجی تشکیل تالارهای تخصصی کشاورزی و یا منطقه ای در راستای افزایش رقابت و افزایش کیفیت محصولات تولیدی و در راستای تنظیم قیمت هادر بازار داخلی محصولات کشاورزی امری ضروری می باشد در این راستا توجه به موارد زیر ضروری است:

● محصولات قابل ارائه در بورس کدام محصولات می باشند.

۱۳- با توجه به تنوع محصولات کشاورزی صادراتی از استان اردبیل در طی سال‌های گذشته و پیش‌بینی‌های انجام شده برای سال‌های آتی، مشخص است که جهت حفظ بازار و حفظ مشتریان نیاز به موجودی انبار و ذخیره محصولات برای پوشش شوک‌های مثبت و منفی در بازار کالاهای مورد نظر می باشد. اما از آنجایی که در استان اردبیل فقط یک انبار روباز با ظرفیت ۱۰۰۰۰ تن وجود داشته و این استان از وجود انبارهای سرپوشیده محروم می باشد، لذا ضروری است در جهت افزایش ظرفیت انبارهای سرپوشیده و روباز با توجه به شرایط خاص آب و هوایی (که بیش از ۸ ماه از سال هوای سرد در منطقه حاکم است) تدابیر زیر قابل انجام می باشد:

● استفاده از مشارکت بخش خصوصی در افزایش ظرفیت و تعداد این تاسیسات ذخیره سازی

۱۴- با توجه به مزیت نسبی استان در تولید برخی از محصولات کشاورزی و در راستای ایجاد حاشیه امنیت و تامین بازار برای این محصولات اعم از داخلی و خارجی ضروری است که امکانات و زیر ساخت لازم جهت محافظت و نگهداری محصولات تولید شده و صدور محصولات به مناطق همجوار در داخل و خارج کشور گسترش یابد. در حال حاضر وضعیت سردخانه‌های استان اردبیل متناسب با نیازهای منطقه نبوده و بنابر این امکان نگهداری و محافظت از محصولات فسادپذیر کشاورزی با توجه به ظرفیت موجود در این استان وجود نداشته و حتی جوابگوی تامین نیازهای داخلی استان را نمی دهد. در حالی که برای تامین ذخایر و موجودی برای امور بازرگانی یکی از ضروری ترین مباحث مورد بحث وجود انبارها و سردخانه ها با توجه به تنوع محصولات کشاورزی صادراتی استان می باشد. لازم به ذکر است که با توجه به همسایگی استان با برخی از کشورهای آسیای میانه و قفقاز و نقش پراهمیت تاسیسات و تجهیزات نگهداری و ذخیره سازی در بازرگانی خارجی در جهت تامین نیازهای وارداتی و صادراتی بسیار مهم می باشد.

۱۵- با توجه به این که یکی از محصولات دارای مزیت نسبی در تولید و صادرات به استان‌های همجوار گندم می باشد و با توجه به این نکته که خود این استان بعد از فصل برداشت از سایر استان‌ها جهت تامین نیازهای مصرفی خود گندم وارد می کند ضرورت توجه به ذخیره سازی و تامین نیازهای مصرفی بسیار مهم می باشد. لازم به ذکر است که محصول گندم تقریباً به صورت پارانه‌ای در طول سال در اختیار مصرف کننده قرار می گیرد. در حالی که تامین آن با توجه به عدم ظرفیت کافی در سیلوهای استان اردبیل، برای دولت به عنوان تامین کننده گندم پارانه‌ای هزینه بر می باشد. لذا در جهت رفع این معضل افزایش ظرفیت سیلوهای استان اردبیل برای کاهش در هزینه‌های دولت و تخصیص بهینه منابع و امکانات ضروری است.

۱۶- با توجه به انواع فعالیت‌های بازرگانی در مورد کالاهای مختلف در استان اردبیل و نیازهای متفاوت بازرگانی برای هریک از آن‌ها ضروری می نماید که آمار و اطلاعات خاص کالاهای صادراتی و وارداتی استان در مقاطع مختلف گردآوری شده و بر این اساس مسئولین استان در جهت بسط و گسترش و ایجاد زیرساخت‌های بازرگانی استان تصمیمات و سیاست‌های متناسب را اتخاذ نمایند.

۱۷- در جهت بهره برداری بهینه از امکانات صادراتی استان و منطقه ضروری است که نیاز بازارهای مناطق همجوار مرزی شناسایی شده و بر این اساس برنامه‌ها و سیاست‌هایی در جهت توجه به این بازارها و تامین کالاهای مورد نیاز این مناطق اتخاذ گردد.

۱۸- استان اردبیل استان‌های شمالی کشور را به مناطق غربی متصل می‌سازد،

در این میان از نقش قبل توجهی در ارتباطات برخوردار می‌باشد اما با توجه به موقعیت کوهستانی این منطقه، راه‌های ارتباطی این استان نه تنها به راه‌های شوسه و معمولی و در سال‌های اخیر به راه‌های هوایی محدود می‌شود بلکه فاقد شبکه حمل و نقل ریلی که هزینه پائین تری دارد، می‌باشد. هم چنین راه‌های شوسه این استان نیز از نوع معمولی بوده و امکان دسترسی به مناطق همجوار در داخل و خارج کشور از طریق آزاد راه‌ها وجود ندارد. بدین ترتیب توجه به یکی از زیرساخت‌های بازرگانی استان یعنی شبکه راه‌ها بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

۱۹- با توجه به این که استان فاقد مکان نمایشگاه دائمی می باشد، برپایی و دایر نمودن نمایشگاههای فصلی و دائمی در خود منطقه و مناطق همجوار در جهت شناساندن محصولات تولیدی و دارای مزیت از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد.

۲۰- با توجه به این که آموزش نقش بسیار مهمی در افزایش و توسعه فرهنگ صادراتی در استان دارد و بازرگانان استان نیز عمدتاً همانند سایر بازرگانان کشور فاقد آگاهی‌های لازم و تخصصی می‌باشند. ضرورت توجه به افزایش آگاهی‌های عمومی آنان امری ضروری است. در این خصوص موارد زیر قابل توجه می‌باشد:

● آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه‌های کوتاه مدت آموزشی، برگزاری کارگاههای آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در سازمان بازرگانی استان.

● اشاعه استفاده از اینترنت، تجارت الکترونیک و کلاسهای آموزشی لازم در این زمینه.

● برگزاری کلاس‌های زبان خارجی با اولویت زبان‌های قابل کاربرد برای ارتباط با شرکای تجاری منطقه.

● ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون در راستای دولت الکترونیک

۲۱- در چند دهه گذشته سهم عمده‌ای از صادرات غیرنفتی کشور مربوط به صادرات فرش و انواع دست بافته‌ها بوده است. در سال‌های اخیر بدلیل عدم توجه کافی به این صنعت، سهم آن از صادرات غیرنفتی کاهش یافته و این مسئله ضرورت توجه بیشتر از پیش را می‌طلبد. با عنایت به توان بالقوه استان اردبیل در تولید فرش دستبافه می‌بایست حمایت‌های لازم از آن صورت پذیرد و در این راستا ایجاد نمایندگی فرش استان با تعامل سازمانی مناسب بین مرکز ملی فرش ایران و سازمان بازرگانی استان (مشابه استان آذربایجان شرقی) برای رسیدگی به مسائل مرتبط با تولید و صادرات فرش استان از جمله تامین منابع و نیازها و تسهیل صادرات آن موثر می‌باشد.

۲۲- با توجه به این که استان اردبیل از استان‌های محروم از لحاظ بازرگانی کشور می‌باشد لزوم توجه به موارد زیر ضروری می‌نماید.

- شناسایی موانع زیرساختی بخش بازرگانی استان
- ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون سازمان بازرگانی استان
- ایجاد زمینه‌های توسعه تجارت الکترونیک در استان
- ارائه کلاس‌های آموزشی برای شاغلین در سازمان بازرگانی استان

اصفهان

(سمیرا گلکاران مقدم)

(فوق لیسانس اقتصاد، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

مقدمه

استان اصفهان با مساحتی برابر با ۱۰۷۰۲۹ کیلومتر مربع بعد از استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمان و یزد از استان‌های وسیع کشور به شمار می‌رود. این استان از نظر تقسیمات کشوری به ۲۱ شهرستان، ۴۴ بخش و ۱۲۳ دهستان تقسیم می‌شود و دارای ۹۱ نقطه شهری است.

این استان توجه به منابع معدنی غنی، نیروی انسانی جوان و متخصص، بازار گسترده و نیز تنوع آب و هوایی و از نظر فرآورده‌های کشاورزی از پتانسیل و امکانات فراوانی برخوردار است. از نظر موقعیت جغرافیایی قرار گرفتن آن در مرکز کشور و شبکه راه‌های ارتباطی جنوب و جنوب غربی با شمال و همجواری با هشت استان کشور به توسعه آن کمک نموده است. همچنین این استان با برخورداری از امکانات زیربنایی شامل راه آهن، فرودگاه، شبکه‌های برق، مخابرات و نیز وجود پالایشگاه

با یک سوم تولید فرآورده‌های نفتی کشور، وجود شبکه های گاز و نیز انرژی در دسترس در قطبها و شهرکهای صنعتی، محیطی مناسب برای فعالیت‌های صنعتی می‌باشد.

از دیگر قابلیت‌های آن وجود منابع معدنی است که می‌تواند موجب فعال شدن صنایع وابسته به آن گردد. قابلیت‌های کشاورزی و دامی و پوشش گیاهی از دیگر عوامل موثر در فعال نمودن صنایع وابسته می‌باشد. از لحاظ آب و هوا و اقلیم دارای چهار فصل معتدل است. مسطح بودن و استقرار بخش قابل ملاحظه‌ای از اراضی استان در دشتهای از دیگر مزیت‌های این استان می‌باشد.

استان مذکور با داشتن جمعیت زیاد، درصد بالای جمعیت فعال، جمعیت جوان که از لحاظ سواد نیز وضعیت مناسبی را دارا می‌باشند، به عنوان یکی از مراکز مورد توجه برای گسترش فعالیت‌های صنعتی قلمداد می‌شود.

نقاط قوت

- 1- وجود نواحی پتانسیل دار معدنی
- 2- وجود منابع مالی سرریز حاصل از سرمایه گذاری های گذشته
- 3- وجود مزیت‌های فرهنگی اعم از میراث غنی مکتوب تاریخی، آثار ارزشمند هنری، معماری و شهرسازی، هنرمندان و اندیشمندان فرهنگی موثر بر تعاملات در سطح کشور و جهان
- 4- وجود پتانسیل ها و زیرساخت های نسبتا توسعه یافته محرک فعالیت‌های اقتصادی
- 5- وجود مولفه های اجتماعی تسریع کننده مناسبات اقتصادی و اجتماعی
- 6- وجود دانشگاه های مادر تخصصی و مراکز متعدد آموزش عالی و موسسات تحقیقاتی به عنوان مراکز تولید علم و فناوری
- 7- استقرار واحدهای بزرگ صنعتی دارای اهمیت ملی نظیر مجتمع فولاد مبارکه، نوب آهن و ... در استان
- 8- توانمندیهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی زنان به عنوان بخش عمده‌ای از منابع سرمایه‌ای انسانی
- 9- نقش بر جسته استان در تولید ذخیره و انتقال انرژی در کشور
- 10- وجود زمینه های قانونی برای توسعه ورزش، نگرش مثبت جامعه به فعالیت‌های ورزشی، گرایش بخش خصوصی و تشکل های داوطلب غیر دولتی به سرمایه گذاری و خدمات رسانی در توسعه ورزش

نقاط ضعف

- 1- عدم تناسب ظرفیت شبکه های حمل و نقل
- 2- ناکافی بودن امکانات و تاسیسات و تجهیزات مورد نیاز بازرگانی (انبار، سیلو و بارانداز)
- 3- کمبود تاسیسات و تجهیزات گردشگری و مراکز اقامتی
- 4- وجود موانع اجتماعی، فرهنگی در توسعه فعالیت‌های گردشگری
- 5- فقدان زیر ساخت نرم افزاری مناسب در زمینه فعالیت‌های گردشگری استان
- 6- کمبود سیستم‌های حمایتی جهت هدایت و تکمیل زنجیره تولید به منظور ایجاد ارزش افزوده بالاتر
- 7- عدم وجود بسترهای مناسب جهت تلفیق و هم افزایی مولفه های سرمایه اجتماعی برای تسریع در روند توسعه استان
- 8- فقدان فناوری مناسب و مطابق با استانداردهای جهانی برای رقابت در بازارهای خارجی در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی استان
- 9- توزیع نامتعادل منابع اقلیمی و طبیعی محرک فعالیت‌های اقتصادی در پهنه استان
- 10- محدودیت کمی و کیفی منابع آب سطحی و زیرزمینی
- 11- کمبود نزولات آسمانی، دوره خشکسالی طولانی و پراکنش نامناسب مکانی بارشها و پایین بودن راندمان آبیاری
- 12- کویری و بیابانی بودن گستره وسیعی از استان و روند رو به افزایش آن
- 13- فقدان نهادهای خودانگیخته غیردولتی برای اجرایی نمودن ایده‌های خلاق

فرصت‌ها

- 1- موقعیت مکانی ویژه استان از لحاظ قرار گرفتن استان در مسیر راه‌های ترانزیتی شمال- جنوب و شرق- غرب و همجواری با هشت استان دیگر
- 2- برخورداری از پتانسیلهای قوی کارآفرینی رو به رشد در بخشهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- 3- برخورداری از جاذبه‌های گردشگری گوناگون تاریخی، طبیعی و انسانی ساخت با ارزش ملی و فراملی بعنوان یک قطب مهم گردشگری کشور
- 4- برخورداری از منابع طبیعی و اقلیمی متنوع زیر ساخت محرک فعالیت‌های اقتصادی با تاکید بر بخش کشاورزی و محیط زیست
- 5- برخورداری از سرمایه‌های انسانی بعنوان ظرفیتهای علمی، فنی، تخصصی و مدیریتی انباشته شده در راستای تکمیل فعالیت‌های سرمایه گذاری
- 6- وجود بخش غیر دولتی (تعاونی و خصوصی) توانمند زمینه ساز جذب سرمایه گذاری خارجی
- 7- همجواری با حوزه منابع تامین آب زاگرس بعنوان منابع بالقوه و بالفعل تامین آب مورد نیاز صنایع و دشت مرکزی اصفهان
- 8- وجود توانمندی قوی در زمینه رشته های صنایع دستی

چالش‌ها

- 1- آلودگی های شدید آب، هوا و خاک و سایر مشکلات زیست محیطی در منطقه مرکزی استان و کلانشهر اصفهان
- 2- در معرض خطر قرار داشتن آثار باستانی ابنیه و بافت‌های تاریخی و جاذبه‌های گردشگری و کمبود سرمایه های لازم برای حفظ و گسترش آنها
- 3- کمبود فضاهای فرهنگی و هنری متناسب با نیازها و قابلیت‌های استان
- 4- در معرض خطر قرار داشتن میراث فرهنگی، هنرها و آثار هنری و صنایع دستی
- 5- ایفا نشدن نقش دولت به عنوان تسهیلگر ساز و کارهای اقتصادی
- 6- عدم تناسب عرضه منابع انسانی متناسب با نیازهای بازار کار
- 7- فقدان روش‌های کاربردی در جهت استفاده از سرمایه انسانی و مرتبط نمودن سرمایه‌های اقتصادی و انسانی
- 9- بهره برداری غیر اصولی از منابع آب، پایین بودن راندمان آبیاری و کارا نبودن سیستم آبرسانی
- 10- عدم رشد کافی سرمایه گذاری در بخشهای اقتصادی و در نتیجه عدم تعادل در عرضه و تقاضای نیروی کار و افزایش بیکاری
- 11- نامتوازن بودن توزیع امکانات زیر بنایی و اقتصادی در پهنه استان به ویژه مناطق غربی و شرقی و توسعه نیافتگی و فقر اقتصادی این مناطق
- 12- استفاده نامناسب و بیش از ظرفیت استان از جنگلها و مراتع
- 13- عدم تناسب نرخ رو به رشد زنان تحصیلکرده جویای کار با فضا و دیدگاه حاکم بر بازار کار
- 14- تکمیل نبودن زنجیره های تولید در بخش معدن و کشاورزی
- 15- عدم کارایی تقسیمات کشوری در راستای ایجاد توازن مناطق استان
- 16- کمبود منابع آب لازم برای توسعه فعالیت‌های صنعتی و کشاورزی
- 17- کاهش منابع ذخایر آب و بحرانی شدن وضعیت سفره‌های آب زیر زمینی
- 18- نبود مدیریت یکپارچه در امر مدیریت شهری جهت تحقق طرح های مصوب شهری و منطقه‌ای
- 19- عدم تعادل و توازن در برخورداری از خدمات اجتماعی و زیر بنایی در شهرهای استان
- 20- عدم تناسب توزیع فضایی جمعیت و فعالیت‌ها با توانهای اکولوژیکی
- 21- تخریب شدید منابع طبیعی و زیست محیطی
- 22- تمرکز جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی در منطقه مرکزی به ویژه کلان شهر اصفهان

راهبردهای بلند مدت

درجه و ۳ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ در گوشه غربی کشور واقع شده است. استان ایلام از جنوب غربی با استان خوزستان، از شرق با استان لرستان و از شمال با استان کرمانشاه همسایه بوده و از سمت غرب با کشور عراق ۴۲۵ کیلومتر مرز مشترک دارد. براساس آخرین تقسیمات کشوری، استان ایلام مشتمل بر ۷ شهرستان، ۱۹ بخش، ۱۹ شهر، ۳۹ دهستان و ۷۵۳ آبادی دارای سکنه می‌باشد. شهرستانهای استان عبارتند از: آبدانان، دهلران، دره شهر، ایلام، ایوان، شیروان و چرداول و مهران.

استان ایلام در منطقه کوهستانی در حاشیه جنوب غربی رشته کوه‌های زاگرس قرار گرفته و قسمت زیادی از مساحت استان را مناطق کوهستانی و یاتپه ماهور تشکیل می‌دهد، به نحوی که می‌توان گفت اغلب نواحی استان را مناطق کوهستانی تشکیل می‌دهد و به میزان کمتری مناطق مسطح و دشت در آن وجود دارد. این استان در سال ۱۳۷۵ دارای ۴۸۷۸۸۶ نفر جمعیت بوده و جمعیت آن برای سال ۱۳۸۴ در حدود ۵۴۵۰۹۴ نفر برآورد شده است. جمعیت باسواد ۱۵ ساله و بیشتر آن در حدود ۷۵ درصد، نسبت اشتغال ۸۳ درصد، شاغلین بخش خصوصی ۶۶ درصد، جمعیت (۱۵۲۴- ساله در حدود ۳۶ درصد و نرخ بیکاری آن نیز بر اساس آمار سال ۱۳۸۲، معادل ۱۵/۴ درصد می‌باشد.

این استان بر اساس سطح بندی شاخص های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی با کسب رتبه بیست و دوم در جمع ۲۸ استان کشور، استانی محروم به شمار می‌آید. کسب رتبه بیست و هفتم در شاخص های اقتصادی و رتبه بیست و سوم در شاخص های نهادی همچنین رتبه هجدهم در شاخص های اجتماعی، نشان دهنده محرومیت این استان در همه ابعاد است.

استان ایلام در زیر گروه شاخص های بازرگانی نیز رتبه بیست و سوم را داراست. بر اساس طرح سطح بندی استان ها، مهم ترین عوامل محدود کننده بازرگانی استان را می‌توان به ترتیب به شعبات ارزی بانک ها، شعبات بیمه، وسایل نقلیه حمل کالا، ظرفیت ذخیره سازی گندم و سرد خانه اشاره نمود. در زمینه گردشگری نیز به رغم داشتن رتبه دهم در تعداد بناها و موزه های تاریخی، این استان رتبه بیست و چهارم را در برخورداری از هتل داراست که موجب تنزل رتبه گردشگری این استان به مقام هجدهم شده است.

استان ایلام به منزله دروازه ورود به بازار کشور عراق و کشورهای همسایه آن است لکن با این وجود استان ایلام یکی از محرومترین استان های کشور بشمار می‌آید.

از لحاظ شاخص های مبنایی توسعه، استان ایلام از توسعه نیافته ترین استان های کشور می‌باشد و لذا باید فعلاً به اولین گام های توسعه در منطقه اقدام نمود. در استان، فقر و گرسنگی و تبعیض جنسی و مرگ و میر بالای مادران و کودکان و شیوع بیماری های عمومی و پایبندی به سنت ها و باورهای اجتماعی و فرهنگی ناسازگار با توسعه اقتصادی گزارش می‌شود که حاکی از نیاز به برداشتن گام های عمده برای ایجاد زمینه های ابتدایی برای رشد و توسعه منطقه ای می‌باشد. لذا بر این اساس باید ادعان داشت که توسعه بخش بازرگانی عملاً مستلزم ایجاد زمینه های لازم بوده و در ابتدا باید حرکت های مهمی در سایر بخش ها در استان انجام گیرد.

نقاط قوت

۱- همسایگی با کشور عراق به عنوان یکی از بهترین راه های حمل و نقل مسافر و مبادله کالا با این کشور

۲- داشتن رابطه فرهنگی و پیشینه ارتباطات قوی مذهبی ایران با شیعیان عراق.
۳- داشتن مزیت نسبی آشکار شده در تولید محصولات زراعی و باغی مانند محصولات جالیزی، هندوانه، نخود و عدس، گندم و جو، گلابی، به، زردآلو، هلو، آلو، شلیل، انگور، توت درختی، گردو، زیتون و انجیر.

۴- مرز مشترک با کشور عراق که می‌تواند دسترسی به بازارهای عراق و سایر کشورهای منطقه از قبیل کویت، سوریه و... را میسر نماید.

۵- جاذبه های توریسم و گردشگری تاریخی (از قبیل: پل بهرام چوبین، تاق شیرین و فرهاد تنگ چوبین و چهار تاق ساسانی) و طبیعی (از قبیل: گردنه قلاجه دیار کوه و دالاهو، رودهای سیمره، کنجانچم، میمه).

- ۱- ارتقا نقش بخش غیر دولتی (تعاونی و خصوصی) در تصمیم سازی و تصمیم گیری متناسب با سهم این بخش در فعالیت های اقتصادی
- ۲- بهره گیری از مدیریت شایسته و هماهنگ در بخش های خصوصی، عمومی، دولتی و تعاونی در فعالیت های اقتصادی و بکار گیری مطلوب سرمایه انسانی
- ۳- ایجاد ساز و کار های مناسب حقوقی و قضایی برای حمایت ویژه از کار آفرینان
- ۴- انجام هزینه های زیربنایی و اجرای سیاست های مشوق جهت کاهش هزینه های سرمایه گذاری بخش خصوصی و تعاونی
- ۵- سرمایه گذاری در امور مربوط به تدوین ضوابط و نظارت در زمینه های حرفه ای به نهاد های صنفی و مدنی
- ۶- همسان سازی ضوابط و مقررات برای فعالیت های اقتصادی دولتی، خصوصی و تعاونی در امور غیر حاکمیتی
- ۷- پالایش و بازرگانی در قوانین محدود کننده، هزینه افزا و ناهمگون در زمینه جذب سرمایه خارجی
- ۸- گسترش فنون نوین تجارت و بازرگانی در فضای الکترونیکی
- ۹- افزایش کارایی دولت در راستای کاهش هزینه های مبادله در فعالیت های اقتصادی

- ۱۰- تقویت زمینه های حقوقی و اجرایی در جهت سازماندهی نهاد های غیر دولتی و تعاونی های تولیدی و خدماتی و حضور سازمان یافته آنان در مراجع سیاست گذاری و تصمیم گیری استان
- ۱۱- حذف و ممانعت از شکل گیری انحصارات در فعالیت های اقتصادی
- ۱۲- بستر سازی جهت انتقال تکنولوژی روز آمد
- ۱۳- رقابتی نمودن فعالیت های آموزشی و پژوهشی در موسسات آموزش عالی
- ۱۴- تشکیل واحدهای مشاوره و واحدهای تحقیق و توسعه در مناطق صنعتی
- ۱۵- تقویت نقش استان به عنوان یکی از کانون های اصلی فرهنگی، هنری و علمی و مرکزیت برگزاری همایشها و رویدادها در سطوح ملی و فراملی
- ۱۶- تجهیز و تقویت مناطق مستعد و عرصه های مختلف گردشگری
- ۱۷- ارتقای سطح مدیریت و معرفی و بازاریابی جاذبه های گردشگری استان در ابعاد ملی و فراملی

- ۱۸- حفظ، احیا و ساماندهی آثار و ابنیه فرهنگی و تاریخی
- ۱۹- تجهیز و گسترش الزامات شناسایی کانیهای معدنی با ارزش افزوده بالا
- ۲۰- تجهیز مجموعه شهری اصفهان به نظام آموزشی و تحقیقاتی کارآمد و مجتمع های پژوهشی، فناوری، آموزش و خدمات تخصصی درمانی، تولیدی، بازرگانی در تعامل همه جانبه با سطوح ملی و فراملی
- ۲۱- افزایش بهره‌وری فعالیت های کشاورزی، گسترش صنایع تبدیلی و روش های نوین بهره‌برداری در بخش کشاورزی در مناطق مستعد استان
- ۲۲- حفظ و توسعه محدوده های زیست محیطی و تثبیت شن های روان و جلوگیری از عوامل بیابانزایی
- ۲۳- ممنوعیت تغییر کاربری و محدودیت بازرگانی صنایع آلاینده و غیر مرتبط در نواحی کشاورزی
- ۲۴- جهت گیری به سمت ایجاد زیر بناها و تجهیز و نوسازی در بخش کشاورزی

ایلام

(دکترای اقتصاد، عضو هیات علمی دانشگاه سمنان و پژوهش گر موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی)

معرفی استان

استان ایلام با مساحتی معادل ۲۰۱۳۳ کیلومتر مربع، حدود ۱/۲ درصد مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهد. این استان در غرب رشته کوه های زاگرس بین ۳۲ درجه و ۳ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۴۵ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۴۸

- ۶- وجود منابع غنی معدنی و کانیهای غیرفلزی از قبیل خاک سرخ، مخلوط کوهی آهکی، شن و ...
- ۷- پتانسیل بالا پرورش و تولید گیاهان دارویی
- ۸- ساختار جوان جمعیت
- ۹- شرایط مطلوب و متنوع آب و هوایی به عنوان عامل سرعت دهنده روند توسعه
- ۱۰- مرکزیت استان در منطقه و فاصله مناسب با مراکز استان های غرب کشور
- ۱۱- واقع شدن بر تقاطع محور تاریخی شرق به غرب آسیا به ویژه محور زیارتی عتبات عالیات و محور مناطق شمال غربی به جنوب شرقی
- ۱۲- وجود ذخایر نفت و گاز
- ۱۳- وجود منابع آب و خاک مستعد فراوان

نقاط ضعف

- ۱- انزوای جغرافیایی استان نسبت به مراکز فعالیت های کشور و وجود موانع طبیعی و کوهستانی در درون استان و دوری این استان از مراکز تصمیم گیری ملی
- ۲- کمبود سرمایه انسانی متخصص، سنتی بودن شیوه تولید، ناهمگونی بافت اجتماعی و فرهنگی
- ۳- ضعف بنیان های صنعتی و فقدان صنایع اساسی و تبدیلی و پائین بودن سهم استان از توسعه صنعتی کشور
- ۴- نازل بودن بهره وری در بخشهای اقتصادی (رتبه آخر را در بین استان ها داراست)
- ۵- استان ایلام بواسطه توسعه زیرساختهای ارتباطات جادهای، راه آهن و حمل و نقل در رتبه های پائین کشوری قرار دارد.
- ۶- کمبود تاسیسات گردشگری و خدمات رفاهی در استان
- ۷- بهره نگر فتن بهینه از موقعیت مرزی استان برای گسترش مبادلات زیارتی - سیاحتی و بازرگانی، به دلیل فقدان زیر ساخت های لازم
- ۸- بالا بودن نرخ بیکاری استان
- ۹- تمرکز فعالیت های محدود اقتصادی و اجتماعی در مرکز استان و ضعف بنیان های اقتصادی و زیرساختهای شهری در کلیه شهرها
- ۱۰- ضعف شدید و نارسایی های فراوان در زیرساختهای بازرگانی استان ایلام (سیلو، انبار و سردخانه)

* به طوری که این استان فاقد سیلوی گندم است.

- * سرانه انبارهای سرپوشده گندم آن با ۴۱ کیلوگرم در رتبه ۷ کشور است، از لحاظ رتبه انبار روباز گندم دارای جایگاه ۹ با سرانه ۴۱ کیلوگرم است.
- * سرانه سردخانه های ایلام ۵ کیلوگرم است که از سرانه ۲۱/۴۰ کیلوگرم کشور کمتر است.

- ۱۱- عدم معرف مناسب جاذبه ها تاریخ و فرهنگ شهرستان ها
- ۱۲- عدم اتصال استان به شبکه راه آهن سراسر
- ۱۳- پایین بودن سرمایه گذاری بخش دولتی و ضعف مالی بخش خصوصی
- ۱۴- کوچک مقیاس بودن فعالیت های اقتصادی در بخش های کشاورزی و صنعت

۱۵- بهره برداری ضعیف از آب های سطحی به دلیل ناکافی بودن تاسیسات لازم برای مهار و انتقال آب

فرصت ها

- ۱- وجود ذخایر مناسب نفت و گاز و امکان بهره برداری از آن ها در شتاب بخشیدن به روند توسعه استان
- ۲- همسایگی با کشور عراق بعنوان یک فرصت به این دلیل که بعنوان یکی از بهترین راه های حمل و نقل مسافر و مبادله کالا باعث افزایش پیوندها و گسترش صلح شده و مبرر مطمئنی برای افزایش صادرات غیر نفتی کشور به عراق و کشورهای همسایه آن می باشد.
- ۳- وجود فرهنگ و تمدن دیرینه، آثار باستانی، تنوع آب و هوایی داشتن، جاذبه های اکوتوریسم و طبیعت گردی و برخورداری از ظرفیتهای میراث فرهنگی و

توسعه توریسم تاریخی و فرهنگی

- ۴- فراوانی نسبی آب و وجود دشت های بزرگ مستعد برای گسترش فعالیت های کشاورزی و آبی پروری
- ۵- بهره مندی از مرز مشترک ۴۲۵ کیلومتری با کشور عراق و همکاری در بازرسی آن با توجه به موقعیت استراتژیک استان و وضعیت ارتباطی مناسب با آن کشور
- ۶- وجود مناظر زیبا طبیعت در استان ها مجاور و ترغیب گردشگران به تورهای که از استان ایلام نیز بگذرند.
- ۷- دسترس به بازارها پر جمعیت استان ها مجاور
- ۸- امکان برگزار اردوهای بازدید از مناطق جنگ در جهت رونق بخشی گردشگری استان

چالش ها

- ۱- داشتن مرز مشترک با کشور عراق (در حدود ۴۲۵ کیلومتر) که بدلیل عدم ثبات سیاسی در برخی از مقاطع زمانی برای استان بعنوان یک مشکل مطرح است.
- ۲- انزوای جغرافیایی استان نسبت به مراکز زیست و فعالیت کشور و وجود موانع طبیعی و کوهستانی در درون استان
- ۳- پابندی به سنت ها و باورهای اجتماعی و فرهنگی ناسازگار با توسعه و پیشرفت
- ۴- امکان وقوع بلایا متنوع طبیعت بویژه سیل که باعث تخریب مراکز و زمین های کشاورزی می شود.
- ۵- وجود مناطق آلوده به مین
- ۶- دور از مراکز عمده تولید و مصرف در کشور
- ۷- انزوا از ارتباطات جاده ا و جغرافیای استان
- ۸- ضعف مراکز علم و تحقیقات
- ۹- از بین رفتن پوشش گیاهی و آثار تخریبی آن بدلالی از قبیل سیل
- ۱۰- وجود پدیده قاچاق و اثرات ناش از آن
- ۱۱- تردد غیر مجاز از مرزها
- ۱۲- وجود ناامن و احتمال حملات تروریست در عراق و ناامن شدن مرز مشترک این استان با کشور عراق

توصیه های سیاستی

الف- توصیه های سیاستی در قالب برنامه های کوتاه مدت و میان مدت

- ۱- با توجه ضعف دانش و مهارت تجار منطقه در بازاریابی بین المللی و عدم آشنایی آن ها با قواعد تجارت بین الملل پیشنهاد می شود آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه های کوتاه مدت آموزشی و برگزاری کارگاه های آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در استان اجرا شود.
- ۲- با توجه به کمبود سرمایه های انسانی و منابع پژوهشی استان پیشنهاد می گردد اعتبار لازم برای تقویت پشتوانه علمی برنامه های بازرگانی استان در موارد ذیل تخصیص یابد:

● انجام مطالعاتی در خصوص بررسی بازار کشور عراق و سایر کشور های منطقه همسایه به منظور حضور بیشتر عوامل اقتصادی استان از طریق موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی و هسته مطالعات استان

● انجام مطالعات شناسایی مزیت های نسبی استان و همچنین شناسایی موانع زیرساختی بخش بازرگانی استان از طریق موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی و هسته مطالعات استان

- انجام مطالعات بازرگانی منطقه غرب کشور در تعامل تجاری با داخل کشور و کشورهای همسایه با نگاه آمیسی
- ۳- با توجه به نارسائی های موجود در سازمان بازرگانی استان، توسعه و تجهیز فضای اداری مناسب بخش بازرگانی، نیروی انسانی متناسب و امکانات مربوطه اعم از سخت افزاری و نرم افزاری پیشنهاد می شود اقدامات زیر در این راستا مورد توجه قرار گیرد:

● ایجاد طرح اتوماسیون سازمان بازرگانی در راستای دولت الکترونیک

● ایجاد زمینه برای توسعه تجارت الکترونیکی در استان

● طراحی و راه اندازی وب سایت بازرگانی استان

● تقویت و تجهیز نقطه تجاری و سیستم جامع اطلاع رسانی استان

۴- در راستای توجه به مزیت‌های نسبی و معرفی کالاهای مزیت دار بویژه محصولات کشاورزی، معدنی و صنایع دستی استان، پیشنهاد می‌شود وزارت بازرگانی با همکاری دستگاه‌های مرتبط اقدامات زیر را به عمل آورند:

● بر پای نیمایشگاه صنایع دستی و مواد معدنی (با همکاری وزارت صنایع و معادن)

● اختصاص اعتبارات لازم در خصوص پایانه های صادراتی کشاورزی، معدنی و صنایع دستی

● ایجاد و احداث محل دائمی نمایشگاه‌های کالاهای صادراتی در مرکز استان

● تهیه بروشور های تبلیغاتی کالاهای صادراتی استان

۵- همسایگی با کشور عراق و داشتن مرز مشترک ۴۲۵ کیلومتری با این کشور بعنوان یک فرصت برای این استان است. فرصت به این دلیل که این استان بعنوان یکی از بهترین راه‌های حمل مسافر و مبادله کالا باعث افزایش پیوندها و گسترش صلح شده و معبر مطمئنی برای افزایش صادرات غیر نفتی کشور به عراق و کشورهای همسایه آن می باشد. با عنایت به تشکیل دولت جدید در سال‌های اخیر در کشور عراق، این استان دارای مزیت بالایی برای همکاری‌های تجاری و کمک برای بازاریابی آن و همچنین نفوذ در بازارهای داخلی این کشور بوده است. بنابراین پیشنهاد می‌گردد وزارت بازرگانی با همکاری دستگاه‌های ذی‌مدخل اقدام به تاسیس اتاق بازرگانی ایران و عراق نموده و راه را برای تقویت بازرچه‌های مرزی ما بین دو کشور هموار سازد. این امر ضمن کمک به ایجاد زمینه مناسب برای توسعه استان، در راستای توازن منطقه‌ای می باشد.

۶- با توجه به اینکه استان ایلام یک استان مرزی است و با عنایت به نقش بازرچه‌های مرزی در توسعه صادرات منطقه و استان ایلام و در راستای گسترش فعالیت‌های بازرگانی با تاکید بر مبادلات مرزی، بایستی با همکاری سازمان‌های زیربنا به ساماندهی مرز رسمی مهران و دهلران برای شکل گیری و تقویت تجارت رسمی و رقابتی اقدام نمود، تا بتوان با برقراری رویه‌های ترانزیت کالا و همچنین تقویت احداث و ایجاد امکانات لازم برای بازرچه‌های مذکور به افزایش صادرات منطقه کمک کرد.

۷- به منظور سامان دهی توزیع کالا و خدمات در استان ایلام و همچنین برای سوق دادن واحدهای توزیع سنتی به مدرن، پیشنهاد می‌شود اعتبار لازم برای توسعه فروشگاه‌های بزرگ- جامع و زنجیره‌ای و عمده فروشی و نمایندگی های مستقیم در سطح استان اختصاص یابد.

۸- پیشنهاد می‌شود برای تقویت بنیادهای مجامع و اتحادیه های صنفی، تصدیق‌های دولت در بخش بازرگانی داخلی به این تشکلهای واگذار گردد.

۹- با توجه به اینکه نظارت کافی بر نقل و انتقال کالا در منطقه و در مرز ۴۲۵ کیلومتری این استان با عراق وجود ندارد، لذا قاچاق کالاها از پدیده های این منطقه بوده و برای هدایت این پدیده به یک مجرای صحیح اقتصادی، بهترین کار رفع موانع واردات و صادرات کالا می باشد، تا بجای قاچاق کالا مردم کالاهای بازرگانی را از طریق مبادی رسمی جایجا نمایند. این موضوع در رشد و توسعه و قانون پذیری مردم منطقه بسیار موثر و مفید است.

۱۰- استقرار گمرک در منطقه جهت توسعه روابط تجاری با عراق و کشورهای همسایه با آن بالاخص در شهرستانهای مهران و دهلران.

۱۱- ایجاد اداره کل گمرک در مرکز استان و دریافت مجوز اجرای رویه‌های گمرکی همانند بقیه مرزهای کشور.

۱۲- توسعه و حمایت از مجتمع‌های فرش دستباف: با توجه به وضعیت مناسب فرش استان و اشتغال بیش از ۷۰۰۰۰ نفر از روستاییان در کنار کار کشاورزی به این هنر و صنعت جهت تامین معاش و اشتغالزایی بالا و آرزای این بخش، حمایت از این بخش ضرورت دارد.

۱۳- ایجاد شعبه بانک توسعه صادرات و شعب صنوق ضمانت صادرات در استان و اعطاء تسهیلات ویژه به تجار و بازرگانان استان در راستای توسعه صادرات غیر نفتی

در استان.

۱۴- اعطای معافیت‌های لازم جهت توسعه فعالیت تعاونی‌های مرز نشینان استان: با توجه به ماده ۱۷ آئین نامه اجرایی قانون صادرات و واردات (موضوع فهرست کالاهای قابل ورود توسط مرز نشینان) پیشنهاد می‌شود به عنوان جبران خسارات وارده به خاطر جنگ برا مرز نشینان این استان و در جهت حمایت از آن‌ها، کالاهای قابل ورود در طول برنامه چهارم توسعه از معافیت بالا تعرفه گمرکی و سود بازرگانی برخوردار گردند و سقف واردات اقلام به دو برابر میزان تعیین شده در آئین نامه افزایش یابد.

ب- توصیه های سیاستی در قالب برنامه های بلند مدت مدت

۱- با توجه به تحولات اخیر در عراق، بازار مناسب و بکری برای صادرات کشور بویژه استان ایلام به وجود آمده است. به نظر می‌رسد وزارت بازرگانی در راستای همکاری‌های دو جانبه تجاری ما بین دو کشور با ایجاد مرکز توسعه تجاری در یکی از شهرهای بزرگ عراق (به منظور معرفی کالاهای مزیت دار استان و کشور، بازاریابی و ...) می‌تواند از این فرصت استفاده نموده و ضمن تسهیل مبادلات تجاری دو کشور باعث نفوذ صادر کنندگان ایرانی به بازارهای عراق شده و به افزایش صادرات غیر نفتی استان و کشور کمک نماید.

۲- همانطور که در بخش نقاط قوت استان اشاره شد بخش صنعت گردشگری بدلیل وجود جاذبه‌های طبیعی و تاریخی استان ایلام از مزیت‌های این استان به شمار می‌رود اما این استان به دلیل نبود و کمبود امکانات زیرساختی بخش گردشگری از قبیل هتل، مهمانسرا، امکانات رفاهی و تفریحی و همچنین ناوگان حمل و نقل مسافربری در جذب گردشگر داخلی و خارجی موفق نبوده است. بنابراین پیشنهاد می‌شود در جهت گسترش فعالیت‌های گردشگری با تاکید بر گردشگری فرهنگی و زیارتی با کشور عراق با همکاری دستگاه‌ها و سازمان‌های مرتبط، امکانات لازم برای توسعه فعالیت‌های بازرگانی و مبادلات مرزی، گردشگران و زائران عتبات عالیات و توسعه و تجهیز فضاها و امکانات گردشگری، رفاهی و تفریحی به منظور جذب گردشگران داخلی و خارجی فراهم آید. لزوم توجه به صنعت گردشگری (بدلیل انتقال مسافر از ایران به بارگاه‌های متبرک ائمه اطهار در عراق و تمایل زیاد شیعیان به زیارت مشهد مقدس) می‌تواند به رونق گرفتن اقتصاد داخلی استان کمک نماید.

۳- با توجه به اینکه از مشکلات بخش بازرگانی استان ایلام نبود یا فقدان زیرساخت‌های بازرگانی استان در حوزه ذخیره سازی و نگهداری از قبیل سیلو، انبار و سردخانه است، لذا پیشنهاد می‌شود اعتبارات لازم برای احداث ۶ باب انبار مکانیزه گندم (۱۰۰۰۰ تنی) در مراکز شهرستان‌های استان و همچنین احداث انبار و سردخانه برای نگهداری و ذخیره کالاهای ضروری (روغن، قند و شکر، برنج و...) تخصیص یابد.

۴- نقش مناطق آزاد تجاری در افزایش و جهش صادراتی بسیار مهم است و در سال‌های گذشته در جنوب و شمال کشور مناطق آزاد تجاری متعددی ایجاد شده است. با توجه به تحولات اخیر در عراق و ایجاد روابط دوستانه با کشور همسایه به نظر می‌رسد ایجاد منطقه آزاد تجاری در غرب کشور به امر صادرات غیر نفتی کمک زیادی بنماید. در این راستا در جهت اهداف بلند مدت بازرگانی ایجاد منطقه ویژه اقتصادی مهران می‌تواند تحول شگرفی در توسعه بازرگانی و اقتصادی منطقه ایجاد نماید.

۵- مذاکره با کشور عراق و در صورت لزوم انجام سرمایه گذاری مشترک در بزرگراه مهران- بغداد، می‌تواند اثر بسیار مهمی در بازرگانی خارجی استان ایلام و منطقه و استان‌های مجاور داشته باشد.

بوشهر

(بینا نوری)

(فوق لیسانس اقتصاد، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

معرفی استان

استان بوشهر در جنوب غربی کشور و در فاصله ۲۷ درجه و ۱۶ دقیقه تا ۳۰ درجه

و ۱۸ دقیقه عرض جغرافیایی و ۵۰ درجه و ۶ دقیقه تا ۵۲ درجه و ۵۶ دقیقه طول جغرافیایی واقع گردیده است. این استان از شمال به استان‌های خوزستان و کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب و غرب به خلیج فارس از جنوب غربی به استان هرمزگان و از شرق به استان فارس محدود می‌شود.

استان بوشهر با ۲۷۴۳ کیلومتر مربع وسعت در حدود ۱/۴ درصد مساحت از کل کشور را به خود اختصاص داده است. تراکم نسبی جمعیت استان در سال ۱۳۸۰ معادل ۳۵ نفر در کیلومتر مربع بوده که بالاترین آن مربوط به شهرستان بوشهر با ۱۴۲ نفر در هر کیلومتر مربع و پایین‌ترین آن مربوط به شهرستان دشتی با ۱۵ نفر در کیلومتر مربع می‌باشد.

استان بوشهر بر اساس تقسیمات کشوری در سال ۱۳۸۳ دارای ۹ شهرستان به نام‌های بوشهر، تنگستان، دشتستان، دشتی، کنگان، دیر، گناوه، دیلم و جم است و از ۲۱ بخش، ۴۲ دهستان و ۲۷ شهر تشکیل گردیده است. زبان و گویش اکثر مردم استان فارسی می‌باشد. زبان عربی بعد از زبان فارسی رایج‌ترین زبان ساکنین شهرها و روستاهای ساحلی می‌باشد و زبان ترکی نیز زبان رایج عشایر استان است.

در سال ۱۳۷۵ جمعیت استان ۷۴۳۶۷۵ نفر بوده است که تعداد ۳۹۴۴۸۹ نفر در نقاط شهری و ۳۳۲۸۸۴ نفر در نقاط روستایی سکونت داشتند و بقیه غیر ساکن بوده‌اند.

اقلام عمده صادراتی استان عبارتند از کالای صنعتی، قیر، محصولات پتروشیمی، خرما، بسته‌بندی شده، ماهی و میگوی عمل آوری شده.

صنایع دستی استان بوشهر عبارتند از گبه، گلیم و قالیبافی و سفالگری. که گبه و گلیم مرغوبترین محصول دستی استان است و از لحاظ کیفیت رتبه نخست را در کشور دارد.

استان بوشهر دارای دو منطقه ویژه اقتصادی بوشهر و عسلویه (پارس جنوبی) همچنین سه بازارچه مرزی کنگان و گناوه و بوشهر می‌باشد. ارزش صادرات غیر نفتی در گمرکات استان در سال ۱۳۸۲ بالغ بر ۲۴۷ میلیون دلار و ارزش صادرات غیر نفتی از بازارچه‌های مرزی، کنگان، گناوه و بوشهر حدود ۰/۱۱ میلیون دلار بوده است.

نقاط قوت

۱- وجود ذخایر نفت و گاز و استقرار حوزه عظیم گازی پارس جنوبی و شمالی، نار و کنگان و منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس شامل تأسیسات پتروشیمی، بهره‌برداری، انتقال و فرآوری گاز در محدوده استان و امکان توسعه فعالیت‌های مرتبط

۲- قرارگیری حوزه نفتی منده، حوزه و تأسیسات نفتی بهرگان و خارک به عنوان اصلی‌ترین پایانه صدور نفت کشور در محدوده استان

۳- وجود منابع آب سطحی قابل مهار

۴- برخورداری از شرایط اقلیمی مناسب برای کشت خارج از فصل صیفی جات و

کشت انواع محصولات گرمسیری بویژه خرما با قابلیت صادرات

۵- برخورداری از نوار ساحلی مناسب و اکوسیستم‌های مستعد، بویژه جنگل‌های

حرا برای توسعه فعالیت‌های گردشگری دریایی در فصول مساعد سال

۶- برخورداری از ذخایر معدنی غیر فلزی قابل توجه با فاصله بسیار نزدیک از دریا

و امکان فرآوری و توسعه فعالیت‌های مرتبط بویژه تولید سیمان با قابلیت صادراتی

نقاط ضعف

۱- وجود آب و هوای گرم و نسبتاً خشک

۲- محدودیت منابع آب شیرین و پایین بودن راندمان آبیاری

۳- عدم تناسب شبکه‌های زیربنایی بویژه حمل و نقل، برق و تأسیسات بندری با قابلیت‌های استان.

۴- ناهمگونی و فرسوده بودن بافت تأسیسات و زیرساخت‌های شهری

۵- نامناسب بودن ساختار تشکیلات اداری و کمبود نیروی انسانی متخصص در سطوح مختلف و متناسب با نیازهای توسعه استان.

۶- گسترش نیاقتن فضاهای فرهنگی، آموزشی، درمانی، ورزشی و گذران اوقات فراغت متناسب با شتاب تحولات اقتصادی و اجتماعی منطقه

۷- وابستگی شدید منابع مالی بخش ورزش به درآمدهای عمومی

فرصت‌ها

۱- برخورداری از تأسیسات بندری و مبادلاتی در طول سواحل خلیج فارس و امکان استقرار در محور ارتباطی شمال جنوب.

۲- وجود منابع غنی دریایی و ظرفیت‌های قابل توجه صیادی و آبرزی پروری (بویژه میگو)

چالش‌ها

۱- دوگانگی بین فعالیت‌های مدرن صنایع نفت و گاز با سایر فعالیت‌های اقتصادی در استان

۲- عدم تعادل‌های فضایی بین جنوب و شمال استان ناشی از تمرکز فعالیت‌های مدرن صنعتی در بخش جنوبی آن.

۳- رعایت نکردن استانداردهای زیست محیطی در استقرار فعالیت‌ها، بویژه در منطقه عسلویه و خارک.

۴- عدم دسترسی به منابع آب و برق کافی و مطمئن برای تأمین نیازها و فعالیت‌ها

۵- محدودیت شدید امکانات و تسهیلات برای جذب و نگهداشت نیروی انسانی متخصص در استان.

۶- فقدان تأسیسات کافی مهار آب‌های سطحی و کاهش آب‌های زیرزمینی

۷- افزایش هزینه اجرای طرح‌های عمرانی ناشی از فعالیت‌ها و اقدامات موجود در منطقه پارس جنوبی

۸- ضعف پایانه‌های صادراتی و عدم توسعه و تجهیز بندر، متناسب با قابلیت‌های استان.

راهبردهای کوتاه مدت در بخش بازرگانی:

۱- از آنجا که استان بوشهر موقعیت بسیار مناسبی جهت توسعه خدمات بازرگانی در کل کشور را دارا می‌باشد، ولی کمبود افراد آموزش دیده بخصوص افرادی با آگاهی از روش‌های نوین تجارت (تجارت الکترونیک و ...) باعث شده است این استان مستعد نتواند به حد کافی در این زمینه فعالیت نماید. بنابراین آموزش تجار بخصوص آموزش روش‌های جدید تجارت، بازاریابی و تبلیغات بسیار مهم می‌باشد.

۲- مرز دریایی استان، امکانات بندری و اسکله‌ای و نزدیکی به راه‌های ارتباطی شمال - جنوب باعث شده است استان بوشهر در جهت صادرات کالاها و کل کشور نقش مهمی ایفا نماید. ایجاد اسکله، باراندازها و انبارهای مناسب در تسریع بخشیدن به این امر مفید خواهد بود.

۳- وجود منطقه ویژه اقتصادی این امکان را به استان می‌دهد تا در جهت جذب کالا از سایر نقاط اقدام نموده و سپس با پردازش آن‌ها به صادرات دوباره آن‌ها اقدام نماید.

۴- کمک به راه‌اندازی سایت‌های بازرگانی چندزبانه در استان برای تولیدکنندگان و تجار استان

۵- تقویت دانشگاه‌های استان از لحاظ تأسیس رشته‌های مرتبط با بازرگانی و بازاریابی

راهبردهای بلندمدت در بخش بازرگانی:

۱- استان بوشهر از دیرباز به علت مجاورت با مرز دریایی و داشتن بندر، نقش تجاری مهمی را در کل کشور ایفا نموده است که در حال حاضر متأسفانه نتوانسته با دانش روز پیشرفت نماید. این استان با داشتن امکانات زیربنایی بسیار مناسب از جمله گمرکات، منطقه ویژه اقتصادی، وجود منطقه نفتی گازی عسلویه و وجود نیروگاه اتمی نیازمند آموزش‌های بلندمدت مردم منطقه می‌باشد.

۲- وجود مناطق ویژه اقتصادی و گمرکات متعدد در این استان موقعیت بسیار مناسبی را جهت تقویت و توسعه فعالیت‌های اقتصادی و بازرگانی در اختیار استان قرار می‌دهد، بنابراین آموزش کارکنان و ایجاد شرکت‌های بسته‌بندی می‌تواند نقش مهمی در افزایش صادرات غیر نفتی استان ایفا نماید.

۳- با توجه به اینکه استان بوشهر رتبه نخست را از لحاظ کیفیت در تولید گبه و

گلیم دارد و با توجه به محبوبیت این گونه صنایع دستی در سایر کشورها، برنامه‌ریزی‌های بلند مدت جهت توسعه این صنعت و آموزش کارکنان این بخش، به توسعه و شکوفایی این صنعت کمک خواهد نمود.

در این ارتباط موارد زیر از اهمیت زیادی برخوردار است:

- آموزش بازاریابی‌های بین‌المللی
- آموزش روش‌های صدور
- آموزش روش‌های تبلیغات بین‌المللی شامل سایت اطلاع‌رسانی، بروشور، نمایشگاه گبه و گلیم و ...
- رفع نیازهای فنی و کارگاه‌های آموزشی

تهران

(هدیه وجدانی)

(فوق لیسانس اقتصاد، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

معرفی استان

استان تهران بین مدارهای ۵۲:۳۴ تا ۲۱:۳۶ درجه عرض شمالی و ۵۰:۱۰ تا ۵۳:۱۰ درجه طول شرقی واقع شده است و مساحت آن در حدود ۱۸۸۱۴ کیلومتر مربع است. این استان از شمال به استان مازندران، از جنوب به استان قم و از جنوب غربی به استان مرکزی و از غرب به استان قزوین و از شرق به استان سمنان محدود است. این استان بین خط‌الرأس چین خوردگی البرز مرکزی و حاشیه غربی دشت کویر واقع شده و آب و هوای آن عمدتاً متأثر از عامل ارتفاع می‌باشد. براساس آخرین تقسیمات کشوری، استان تهران در سال ۱۳۸۳ از ۱۳ شهرستان، ۳۴ بخش، ۴۸ شهر و ۷۷ دهستان تشکیل شده است.

بر اساس محاسبات انجام شده از سوی مرکز آمار ایران، جمعیت استان در سال ۱۳۸۴ در حدود ۱۲۴۱۴۰۷۵ نفر برآورد شده که ۱۰۷۹۱۶۱۵ نفر در مناطق شهری و ۱۶۲۲۲۴۶۰ نفر در مناطق روستایی ساکن بوده‌اند.

استان تهران در دامنه‌های جنوبی بخش مرکزی سلسله جبال البرز قرار گرفته و ارتفاع کوه‌های این بخش در قسمت شرق افزایش یافته و ارتفاع قله‌ها از مرز ۵۰۰۰ متر گذشته و در قله دماوند مرز ارتفاعی مذکور به ۵۶۷۱ متر از سطح دریا می‌رسد. از قله دیگر این کوه‌ها می‌توان پلان گردن و "چیگرو" را نام برد. در بخش شمال غربی استان، ارتفاعات کندوان و کوه‌های طالقان تا محل تلاقی رودخانه الموت با رودخانه طالقان کشیده شده و در قسمت شمال شرقی نیز این ارتفاعات با نام رشته کوه‌های فیروزکوه و سوادکوه تا دره رودخانه فیروزکوه که از شعبات اصلی حبله‌رود است، امتداد دارد. از ارتفاعات بخش مرکزی در منطقه جنوبی می‌توان از ارتفاعات لواسانات و قره داغ و دماوند نام برد. ارتفاعات شمیرانات با قله توجال به ارتفاع ۳۹۳۳ متر و کوه‌های کهار نیز از جمله ارتفاعات استان تهران در این بخش است. در قسمتهای جنوب و شرق تهران، کوه‌های حسن‌آباد، بی‌بی‌شهربانو، القادر و قصر فیروزه استقرار دارند که همراه با سایر ارتفاعات، اقلیم استان تهران را تحت تاثیر مداوم خود قرار می‌دهند. مهمترین رودخانه‌های استان عبارتند از: جاجرود، حبله رود، کرج، رود شور و مهمترین سدهای استان عبارتند از: سد امیرکبیر و سد لتیان.

نقاط قوت

- ۱- تمرکز ۷۰ درصد از بنگاه‌های اقتصادی کشور
- ۲- مرکزیت و کشور
- ۳- وجود بیش از ۴۰۰ هزار واحد صنفی
- ۴- مرکزیت مراکز تحقیقاتی و علمی
- ۵- پرداخت بیش از ۵۰ درصد از جواز صادراتی کشور
- ۶- صدور ۵۰ درصد از کارتهای بازرگانی کشور
- ۷- وجود ۳۰ درصد از صنایع، ۲۶ درصد از کارخانجات بزرگ، ۴۰ درصد از بازار مصرف کشور، ۴۰ درصد از صنایع غذایی، ۴۰ درصد از تعاونی‌های سراسر کشور، ۴۴ درصد از تولید گل و گیاه، ۳۱ درصد از تولید گوشت قرمز و ...

- ۸- دارا بودن رتبه اول در صدور جواز تاسیس واحدهای صنعتی و معدنی در کشور
- ۹- برخورداری از مقام اول کشور در زمینه صنعت طیور
- ۱۰- برخورداری از مزیت نسبی و قابلیت صدور محصولات باغی از قبیل آلو، گلابی، گیلاس، گردو و ...

- ۱۱- برخورداری از مزیت نسبی و قابلیت صدور محصولات زراعی از قبیل گوجه فرنگی، سبزیجات، خیار، هندوانه و ...
- ۱۲- برخورداری از سطح زیر کشت و تولید بالای استان در بخش تولید گل و گیاهان زینتی و صنایع مرتبط با آن نظیر صنایع تبدیلی
- ۱۳- برخورداری از زمینه‌های مناسب جهت کشت گلخانه‌ای، تولید بذر و نهال و گل و گیاهان زینتی به دلیل نزدیکی به بازار بزرگ مصرف تهران
- ۱۴- وجود امکانات وسیع خدمات پشتیبانی تولید (انبار، سردخانه، موسسات آموزشی و تحقیقاتی و تخصصی و ...)

- ۱۵- برخورداری از مراکز تحقیقات کشاورزی
- ۱۶- استقرار فعالترین گمرک فرودگاهی کشور در فرودگاه مهرآباد
- ۱۷- بالا بودن توان بخش خصوصی استان تهران در زمینه ارائه خدمات بازرگانی نوین صادراتی و وارداتی

- ۱۸- استقرار فرودگاه‌های بین‌المللی مهرآباد و امام خمینی در این استان
- ۱۹- استقرار بزرگترین ایستگاه جابجایی بار (ایستگاه آپرین) در جنوب تهران
- ۲۰- برخورداری از شبکه حمل و نقل مناسب
- ۲۱- اولین استان تولید کننده برق در کشور
- ۲۲- برخورداری از حدود یک سوم شبکه‌های ارتباطی مخابراتی کشور و فرودگاه پیام به عنوان پستی منطقه
- ۲۳- تمرکز بیش از یک سوم صنایع بزرگ کشور و صنایع تبدیلی و بسته بندی محصولات کشاورزی در این استان

- ۲۴- برخورداری از نیروی کار متخصص و مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی
- ۲۵- وجود شرکتهای صنعتی متعدد
- ۲۶- استقرار شبکه‌ها و خطوط انتقال فرآورده‌های سوختی در این استان
- ۲۷- وجود زیرساخت‌های گسترده بازرگانی و مرکزیت تجاری در سطح ملی و بزرگترین بازار مصرف کشور برای تولیدات مختلف و استقرار واحدهای عمده تهیه و توزیع کالای کشور در استان
- ۲۸- برخورداری از منابع قابل توجه سرمایه ای و گردش سریع سرمایه با عملکرد ملی و فراملی

نقاط ضعف

- ۱- کمبود صنایع تبدیلی، عدم تعادل قیمت مواد غلوفه‌ای و فرآورده‌های لبنی، کمبود کشتار گاه مناسب صنعتی و صنایع جنبی آن، کمبود شدید نقدینگی لازم در شرکتهای تعاونی گاوآران و مرغداران
- ۲- عدم مکانیزاسیون در امر انبارداری
- ۳- فقدان الگوی مناسب بهره‌برداری، پایین بودن دانش فنی اغلب کشاورزان در استفاده صحیح از نهاده‌ها و ماشین‌آلات و تکنولوژی جدید
- ۴- ضعف بنیه مالی کشاورزان در اجرای امور زیربنایی و نوسازی اراضی و عدم حمایت جدی آنان در استفاده از تسهیلات اعتباری
- ۵- فقدان سیستم بازاریابی و بازرگانی و وجود مشکلات عرضه محصولات کشاورزی

فرصت‌ها

- ۱- وجود مراکز عمده و اصلی تولیددان و مواد اولیه دان طیور و کنسانتره دامی در این استان
- ۲- وجود تاسیسات تولید فرآورده‌های نفتی در پالایشگاه تهران به عنوان سومین پالایشگاه کشور از نظر ظرفیت تولید
- ۳- استقرار بخش اعظمی از تاسیسات هسته‌ای کشور در این استان
- ۴- قرار گرفتن در مسیر صادراتی و وارداتی کشورهای آسیای میانه و قفقاز

- ۱- تغییر کاربری اراضی و واگذاری مراتع استان برای انجام فعالیت‌های صنعتی و ...
- ۲- دولتی بودن قسمت اعظم مراکز نگهداری کالا و عدم وجود رقابت در جهت بالابردن کیفیت انجام کار
- ۳- فاصله زیاد از مبادی مرزی کشور و نیاز به حمل و نقل مضاعف کالا برای رساندن به محل‌های مصرف
- ۴- فرسودگی شبکه و تاسیسات موجود در سطح توزیع و انتقال برق استان
- ۵- پراکندگی شرکتها و موسسات برابری در سطوح و مناطق مختلف شهری استان به علت فقدان پایانه‌های حمل بار در این استان
- ۶- عدم مکانیزه بودن انجام مراحل گمرکی
- ۷- وجود قوانین دست و پاگیر گمرکی و با تغییرات مداوم
- ۸- فرسودگی تجهیزات و تاسیسات گمرکی

راهبردهای بلندمدت

- ۱- توسعه بورس‌های کالایی با عملکرد ملی و منطقه‌ای
 - ۲- اصلاح در ساختار صنعتی
 - ۳- ممنوعیت تغییر کاربری اراضی باغی، زراعی، جنگلی و مرتعی
 - ۴- بهبود مدیریت و اصلاح شیوه‌های تولید در بخش کشاورزی استان
 - ۵- توسعه صنعت پرورش گل در نقاط مستعد استان برای صادرات
 - ۶- تبدیل استان به یکی از نقاط گردشگری کشور
 - ۷- اقتصادی نمودن تولید کالاها و خدمات
 - ۸- حمایت از ایجاد و توسعه صنایع با تکنولوژی برتر و غیرآلاینده مجاز (صنایع نوین) الکترونیک پیشرفته، تجهیزات و ابزار دقیق، اتوماسیون سیستم‌های تولیدی، مواد پیشرفته و مهندسی نرم افزار
 - ۹- ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید
- بررسی‌های مختلفی در ارتباط با مسائل استان تهران صورت گرفته است و در بین آن‌ها "سند ملی توسعه استان تهران" مصوبه هیات وزیران اصلی‌ترین قابلیت‌ها و عمده‌ترین تنگناها و محدودیت‌های توسعه و مسائل اساسی استان را بر می‌شمرد و هدف‌های توسعه بلندمدت و راهبردهای حصول به این اهداف را ذکر می‌کند. سند مزبور توجه خود را بیشتر به مسائل زیربنایی معطوف می‌دارد (ضمیمه) که علی‌القاعده قبل از توسعه بازرگانی استان قرار می‌گیرند. یعنی ابتدا باید براساس سند توسعه استان اقدامات اساسی توسعه در استان آغاز شوند تا به تبع آن بخش بازرگانی حساسیت لازم را بیابد. مع‌ذالک موارد زیر در ارتباط با وظایف وزارت بازرگانی می‌تواند به عنوان راهبردهای کوتاه مدت و میان مدت از هم اکنون مد نظر قرار بگیرد.

راهبردهای میان مدت و کوتاه مدت

- ۱- لزوم سرمایه گذاری در صنعت توریسم
- ۲- ارایه تسهیلات در خصوص صدور کارت بازرگانی، گمرکات، ترانزیت و حمل و نقل کالا به صادرکنندگان
- ۳- تلاش در جهت کسب سهم بیشتری از بازارهای استان‌های همجوار در خصوص صدور کالاهای تولید استان و تامین کالاهای مورد نیاز استان از شهرهای همجوار در جهت کاهش هزینه‌ها و کنترل قیمت‌ها
- ۴- احداث پایانه‌های باربری در قسمتهای شرقی، جنوبی و غربی تهران به منظور کاهش تردد خودروهای سنگین در شهر تهران
- ۵- احداث پایانه‌های مسافربری در شهرستان‌های استان متناسب با حجم نقل و انتقال مسافر در این شهرستانها
- ۶- گسترش فعالیت‌های تحقیقاتی و پژوهشی پایه و استراتژیک کشاورزی با توجه به تمرکز مراکز و موسسات پژوهشی مهم در شهرهای تهران و کرج
- ۷- اجتناب از خرد شدن اراضی یکپارچه استان و یکپارچه سازی سایر اراضی استان

- ۸- ایجاد نظام هماهنگ به منظور تعیین و حفظ کاربری اراضی به ویژه اراضی با قابلیت‌های مطلوب کشاورزی با توجه به رقابت شدید بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات در استفاده از اراضی موجود
- ۹- افزایش عملکرد تولید در واحد سطح محصولات زراعی و باغی از طریق ارتقاء سطح تکنولوژی تولید
- ۱۰- ایجاد شبکه کارآمد و هماهنگ برای جمع آوری، تحلیل و اطلاع رسانی مسائل قیمت و بازار
- ۱۱- حمایت قیمتی از محصولات داخلی در مقابل محصولات وارداتی از طریق برقراری تعرفه در چارچوب نظام تعرفه‌ای برای واردات
- ۱۲- هماهنگی و ایجاد ارتباط موثر میان بخش تحقیق و تولید با رونق دادن بخش آموزش و ترویج و نیز بکارگیری بیشتر متخصصین در امر تولید
- ۱۳- ترغیب بخش خصوصی و حمایت آنان با ایجاد امنیت سرمایه گذاری و دیگر

سیاست‌های تشویقی به منظور سرمایه گذاری در بخش شیلات استان

- ۱۴- تغییر مدیریت تولید از سنتی به صنعتی
- ۱۵- گسترش و کارآمد کردن آموزش‌های ترویجی به منظور ارتقاء کیفیت و کمیت محصولات
- ۱۶- اجرای سیستم‌های آبیاری مناسب با توجه به هزینه‌های اجرایی و مشکل کمبود آب

راهبردهای بلند مدت

- ۱- توسعه بورس‌های کالایی با عملکرد ملی و منطقه‌ای
- ۲- اصلاح در ساختار صنعتی
- ۳- ممنوعیت تغییر کاربری اراضی باغی، زراعی، جنگلی و مرتعی
- ۴- بهبود مدیریت و اصلاح شیوه‌های تولید در بخش کشاورزی استان
- ۵- توسعه صنعت پرورش گل در نقاط مستعد استان برای صادرات
- ۶- تبدیل استان به یکی از نقاط گردشگری کشور
- ۷- اقتصادی نمودن تولید کالاها و خدمات
- ۸- حمایت از ایجاد و توسعه صنایع با تکنولوژی برتر و غیرآلاینده مجاز (صنایع نوین) الکترونیک پیشرفته، تجهیزات و ابزار دقیق، اتوماسیون سیستم‌های تولیدی، مواد پیشرفته و مهندسی نرم افزار
- ۹- ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید

چهارمحال و بختیاری

(هدیه وجدانی)

معرفی استان

استان چهارمحال و بختیاری با مساحت ۱۶۳۳۲ کیلومتر مربع بین مدار ۳۱ درجه و ۹ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۴۹ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه طول شرقی واقع شده است. این استان در بخش مرکزی کوه‌های زاگرس بین پیش کوه‌های داخل و استان اصفهان واقع شده است. از شمال و شرق به استان اصفهان، از غرب به استان خوزستان، از جنوب به کهگیلویه و بویراحمد و از شمال غرب به استان لرستان محدود است.

بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، استان چهارمحال و بختیاری دارای شهرستان ۶ شهر، ۷ بخش و ۹ دهستان می‌باشد. براساس محاسبات انجام شده از سوی مرکز آمار ایران، جمعیت استان در سال ۱۳۸۴ در حدود ۸۴۲۰۰۳ نفر برآورد شده که ۴۳۱۸۷۱ نفر در مناطق شهری و ۴۱۰۱۳۱ نفر در مناطق روستایی سکونت داشته‌اند.

این استان دارای اقلیم متنوعی می‌باشد و بدلیل ریزش‌های جوی فراوان، وجود رودخانه‌های دائمی با حجم آب زیاد، خاک مرغوب و پوشش گیاهی غنی، زمینه مساعدی برای بهره‌برداری از منابع طبیعی آن فراهم آورده است. به علت جوان بودن دوره کوهزایی، در این منطقه وجود بلایا و مخاطرات طبیعی بسیاری چون سیل و زلزله، رانش زمین در اکثر نقاط آن مشاهده می‌شود. همچنین سرمازدگی، خشکسالی و رعد و برق از دیگر بلایای طبیعی آن می‌باشد.

نقاط قوت

- ۱- برخورداری از منابع آبی فراوان، وجود رودخانه‌های کارون و زاینده رود و تالاب‌ها و چشمه‌های متعدد
- ۲- برخورداری از قابلیت توسعه باغداری، دامپروری و آبی‌پروری
- ۳- وجود چشمه‌های متعدد آب معدنی با قابلیت صادراتی و تنها شهرک تخصصی آب کشور در استان
- ۴- برخورداری از محیط زیست و پوشش گیاهی مناسب برای تولید گیاهان دارویی

- ۵- قابلیت توسعه صنایع تبدیلی، تکمیلی و جانبی فعالیت‌های کشاورزی
- ۶- قابلیت تولید برق از طریق نیروگاه‌های برق آبی (بزرگ و کوچک)
- ۷- وجود امکانات زیربنایی آب، برق، گاز، ارتباطات و شهرک‌های صنعتی
- ۸- وجود منابع نفت و گاز در استان و برخورداری از ذخایر معدنی فراوان
- ۹- قرار گرفتن در ردیف مهمترین قطب‌های دامپروری کشور
- ۱۰- برخورداری از انواع مختلف کانسارهای طبیعی چون سنگ‌های تزئینی و نما، سنگ لاشه، سنگ گچ، خاک نسوز، سیلیس و دولومیت
- ۱۱- برخورداری از مزیت نسبی آشکار شده در تولید محصول بادام و چغندر قند
- ۱۲- برخورداری از مزیت نسبی در پرورش دام و تولید محصولات دامی

نقاط ضعف

- ۷- آموزش نکات فنی (از نوع ابعاد، نحوه صیقل کاری، گونیا کردن ابعاد و شیرازنی) در تهیه سنگ‌های تزئینی مطابق با استانداردهای بین‌المللی به منظور بازاریابی و هدفمند ساختن صادرات سنگ‌های تزئینی استان در سطح بازارهای جهانی
- ۸- ایجاد زیرساختها و فراهم نمودن زمینه‌های بهره‌برداری از واحدهای بسته بندی آب‌های معدنی
- ۹- اشاعه و گسترش خدمات بازرگانی نوین
- ۱۰- جهت‌گیری بازرگانی به منظور نفوذ در بازارهای منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی
- ۱۱- آموزش شیوه‌های بازرگانی خارجی
- ۱۲- آموزش شیوه‌های بازاریابی با تاکید بر محصولات تولیدی منطقه و صنایع دستی

- ۱۳- برگزاری نمایشگاه‌های بسته بندی محصولات زراعی به ویژه حبوبات و گردو و بادام
- ۱۴- آموزش شیوه‌های بسته بندی
- ۱۵- برگزاری جشنواره بین‌المللی صنایع دستی
- ۱۶- افزایش مراکز جمع‌آوری و خرید شیر جهت افزایش صرفه در تولید شیر
- ۱۷- برگزاری نمایشگاه توانمندیهای صادراتی استان
- ۱۸- برگزاری نمایشگاه تخصصی فرش
- ۱۹- سرمایه‌گذاری در راه‌اندازی سایت‌های بازرگانی استان شامل فرش، سنگ، صنایع دستی، حبوبات، گردو، بادام و ...
- ۲۰- اعطای وام‌ها و اعتبارات نظارت شده برای خرید ابزارآلات و مواد اولیه فرش بافی و سایر صنایع دستی به دست‌اندرکاران آن‌ها
- ۲۱- آموزشگاه‌های تعلیم فرش بافی جهت بهبود کیفیت تولید فرش
- ۲۲- سرمایه‌گذاری در استحصال و بازاریابی و صدور گیاهان صنعتی و دارویی

فرصت‌ها

- ۱- فرسایش شدید حوضه‌های آبخیز
- ۲- فرسوده بودن ناوگان حمل و نقل جاده‌ای، محدودیت حمل و نقل هوایی و نامناسب بودن شبکه‌های ارتباطی بین‌استانی
- ۳- ضعف تکنولوژی پیشرفته، محدود بودن واحدهای طراحی و مهندسی و امکانات نوسازی ماشین‌آلات
- ۴- کوهستانی بودن بخش وسیعی از استان و طولانی بودن دوره یخبندان و سرمای شدید
- ۵- کمبود ظرفیت سیلو و سردخانه در استان

چالش‌ها

- ۱- نامناسب بودن شبکه راه‌های استان و وجود نقاط حادثه‌خیز فراوان
- ۲- دشواری خدمات رسانی به روستاهای کوچک و پراکنده در مناطق کوهستانی
- ۳- غالب بودن شیوه تولید سنتی در نواحی روستایی و عشایری استان
- ۴- کمبود تاسیسات و تجهیزات اقامتی در عرصه گردشگری استان و نازل بودن خدمات در این بخش
- ۵- پایین بودن درآمد سرانه و مشارکت ناکافی بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های اقتصادی
- ۶- عدم تعادل دام و مرتع، بهره‌برداری نامناسب از پوشش گیاهی و سرمایه‌گذاری ناکافی برای احیاء، حفظ و حراست آبخیزها
- ۷- کمبود سرانه فضاها و امکانات فرهنگی و هنری

راهبردهای میان مدت و کوتاه مدت

- ۱- ایجاد تالارهای منطقه‌ای و یا استانی بورس
- ۲- افزایش کمی و کیفی تولید محصولات مزیت‌دار از جمله بادام و چغندر قند
- ۳- افزایش ظرفیت تاسیسات و تجهیزات نگهداری و ذخیره‌سازی محصولات از طریق تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری بیشتر در این زمینه
- ۴- تشکیل و گسترش تعاونیهای تولید در تمامی روستاهای استان به منظور اقتصادی نمودن هرچه بیشتر تولید فرآورده‌های دامی (گوشت، شیر و ...) متناسب با شرایط محیط طبیعی استان و مکانیزه کردن شیوه‌های بسته بندی و صدور محصولات لبنی به سایر استان‌ها
- ۵- تولید و صدور بادام از طریق رفع موانع و مشکلات فنی، آبیاری، حمایت‌های مالی و اعتباری، آموزش و ترغیب کشاورزان به کشتهای پربازده محصول و ایجاد امکانات لازم برای صادرکنندگان محصول
- ۶- حمایت از صنایع دستی و احداث کارگاه‌های صنایع دستی به منظور رونق بخشیدن به اقتصاد عشایری از طریق فروش محصولات آن‌ها در سایر استان‌ها و خارج از کشور

خراسان جنوبی

(جمشید عینالی)

(فوق لیسانس جغرافی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

مقدمه

خراسان جنوبی یکی از جدیدترین استان‌های ایران است که از تقسیم استان خراسان سابق به وجود آمده است. این استان با کشور افغانستان در شرق، و استان‌های خراسان رضوی در شمال، سیستان و بلوچستان در جنوب، اصفهان و یزد در غرب همسایه است و از جمله کم توسعه یافته‌ترین استان‌های کشور می‌باشد که در همه شاخص‌های توسعه از قبیل شاخص‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و نهادی با ضعف‌های زیادی روبه‌رو است.

این استان از نظر تقسیمات کشوری دارای ۴ شهرستان بیرجند، قائنات، نهبندان و سریشه است. مرکزیت سیاسی و اداری این استان شهر بیرجند است که در مرکز استان و در موقعیت جغرافیایی ۵۷ درجه و ۱۹ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی واقع شده است.

این استان دارای آب و هوای نیمه معتدل و مرطوب با زمستانهای سرد و تابستان‌های گرم است. میانگین بارش این استان به ۲۵۰ میلی‌متر می‌رسد و بدلیل دوری از منابع رطوبت، محصور بودن در خشکی و مجاورت با کویر نمک و لوت بطور مداوم با خشکسالی‌های شدید روبرو می‌باشد.

جمعیت استان بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ برابر با ۴۷۵۲۵۱ نفر بوده است که از این تعداد ۶۰ درصد در مناطق روستایی استان ساکن بوده‌اند. طبق برآورد مرکز آمار ایران برای سال ۱۳۸۴، جمعیت استان در حدود ۵۱۰۲۱۸ است که حدوداً ۵۴ درصد آن در مناطق روستایی ساکن می‌باشند. مساحت این استان ۸۲۸۰۰ کیلومتر مربع است که ۵/۴۸ درصد از مساحت کل کشور را داراست.

نقاط قوت

- ۱- وجود ۴ بازارچه مرزی در استان و زمینه‌سازی برای ایجاد گمرک و اختصاص

منابع ارزی و کنترل لازم برای جلوگیری از مهاجرت و نگهداشت جمعیت که دارای بعد امنیتی نیز می باشد.

۲- دارا بودن مزیت نسبی در دامداری، که می توان آن را به عنوان یکی از محورهای توسعه استان مطرح نمود

۳- مرز مشترک با کشور افغانستان به طول ۴۲۰ کیلومتر که می تواند در دسترسی به بازارهای افغانستان و کشورهای منطقه ساماندهی شود.

۴- وجود مزیت نسبی در تولید برخی محصولات کشاورزی مانند زعفران، زرشک و ذخایر غنی ژنتیک دامی

۵- جاذبه های گردشگری تاریخی، فرهنگی و طبیعی

۶- وجود منابع غنی معدنی و کانیه های غیر فلزی از قبیل گرانیت، منیزیت، کرومیت، آریست و ...

۷- وجود مراکز علمی، دانشگاهی و تحقیقاتی معتبر و استاندارد در جهت توسعه دانایی محور

۸- مطرح بودن مرکزیت استان به عنوان پایتخت فرهنگی جنوب خراسان

۹- وجود صنایع دستی غنی از قبیل فرش دستباف، انواع بافتنی ها و ...

۱۰- داشتن مزیت در پرورش انواع دام از قبیل شتر، بز کرکی و ...

۱۱- اقدام وزارت بازرگانی در راه اندازی کارگاه های فرش در استان با همکاری وزارت رفاه و تامین اجتماعی برای ایجاد ۱۰۰۰ شغل در مناطق روستایی استان بدلیل نیاز کم به سرمایه گذاری و عدم نیاز آن به تخصص علمی زیاد و اشتغالزایی بالا در زمینه های مرتبط و ایجاد شغل در فصل غیر کشت

۱۲- تکمیل سیلوی ۱۰ هزار تنی بیرجند (در دست اقدام) و وجود انبارهای نگهداری گندم به اندازه کفایت

نقاط ضعف

۱- ضعف بنیان های صنعتی و فقدان صنایع اساسی و پائین بودن سهم استان از توسعه صنعتی کشور

۲- تراکم راه های اصلی استان (طول راه های اصلی در هر صد کیلومتر مربع) ۰/۶۳ کیلومتر است که پائین ترین سطح تراکم در سطح کشور را دارد و در مورد راه های فرعی نیز وضعیت بهتر از این نمی باشد.

۳- نازل بودن بهره وری در بخشهای اقتصادی

۴- سرمایه گذاری کم در بخشهای اقتصادی توسط دولت و تبعیض سیاسی در استان خراسان قدیم

۵- انزوای جغرافیایی و ارتباطی و دوری از مراکز تصمیم گیری ملی

۶- دوری از بازارهای عمده تولید، توزیع و مصرف ملی

۷- شرایط نامناسب اقلیمی بویژه کمبود نزولات جوی و تداوم خشکسالی ها

۸- تراکم نسبی پائین جمعیت و پراکندگی زیاد سکونتگاهها در گستره استان

۹- بیابانی بودن بیشتر وسعت استان و بالا بودن میزان فرسایش و تخریب منابع آب و خاک

۱۰- استقرار استان در کمربند زلزله خیز کشور

۱۱- ضعف سیستم حمل و نقل و زیربنای ارتباطی و تامین و توزیع انرژی در استان

۱۲- کمبود تاسیسات مهار، ذخیره سازی و توزیع آب به فعالیت ها و مراکز زیست استان

۱۳- کمبود تاسیسات گردشگری و خدمات رفاهی در استان

۱۴- قاچاق سوخت و کالا در سطح وسیع به کشور افغانستان بدلیل تفاوت قیمت در دو سوی مرز

۱۵- ضعف نظام خدمات رسانی به مناطق محروم استان و پائین بودن شاخص توسعه انسانی (متغیرهای امید به زندگی، تغذیه، مرگ و میر اطفال و ...) و گسترش زیاد فقر در سطح استان

۱۶- رشد بی رویه مهاجرت و تخلیه روستاهای مرزی

۱۷- نبود ساز و کار مناسب و لازم برای جلوگیری از تردد و اسکان غیر مجاز اتباع بیگانه در استان

۱۸- پائین بودن ضریب امنیتی مطلوب در مناطق مرزی استان

۱۹- فقدان صنایع تبدیلی کشاورزی در استان و خشکسالی های متعدد، جاذبه سرمایه گذاری برای توسعه کشاورزی را تا حدود زیادی کاهش می دهد.

۲۰- بالا بودن نسبت روستا نشینی در استان (بطوریکه نرخ شهرنشینی در این استان ۴۰ درصد است و از دلایل اصلی کم توسعه یافتگی استان به شمار می رود)

۲۱- بالا بودن نرخ بیکاری استان (نرخ بیکاری در استان در سال ۸۲ برابر با ۱۶ درصد است که این شاخص در کشور در این سال معادل با ۱۱/۵ درصد بوده است).

۲۲- کمبود زیرساختهای توسعه اقتصادی و بازرگانی استان

فرصت ها

۱- ثبات نسبی سیاسی کشور افغانستان و وجود ۴ بازارچه مرزی مشترک و ۱۰ تعاونی مرز نشینان فعال

۲- بهره مندی از مرز مشترک با کشور افغانستان و همکاری در بازسازی آن با توجه به موقعیت استراتژیک استان و وضعیت ارتباطی مناسب با آن کشور

۳- برخورداری از فرودگاه و امکان توسعه ظرفیت ترابری هوایی در آینده نزدیک

۴- امکان توسعه ظرفیتهای ترانزیتی حمل و نقل کالا

۵- وجود معادن غنی کانی های غیر فلزی و سنگهای تزئینی در استان که بیشتر به صورت فرآوری نشده صادر می شوند (که با سرمایه گذاری در فرآوری آن در داخل استان تحول عظیمی در اقتصاد و اشتغال استان ایجاد خواهد کرد)

۶- برخورداری از ظرفیتهای میراث فرهنگی و توسعه گردشگری تاریخی و فرهنگی و طبیعت گردی

۷- واقع شدن در کریدور ارتباطی شمال - جنوب و شرق - غرب کشور

۸- پیشینه قوی در صنایع دستی بویژه در فرش و سایر بافته ها

۹- امکان سرمایه گذاری ملی و خارجی بدلیل قرار گرفتن در مسیر بزرگراه آسیایی در جهت توسعه سیستم حمل و نقل و ترانزیت کالا

۱۰- طرح دولت برای ایجاد مرز رسمی و طرح احداث بزرگترین پایانه بین المللی صادرات و ترانزیت شرق کشور با هدف تامین نیازمندی های بازار کشور افغانستان

چالش ها

۱- داشتن مرز مشترک با کشور افغانستان که بدلیل ضعف بنیه اقتصادی روستاهای مرزی استان بعنوان یک مشکل مطرح است.

۲- خالی شدن روستاهای مرزی استان بدلیل از دست دادن زمینه های درآمد، امنیت کم و خشکسالی های پیاپی که بویژه از نظر امنیتی یک چالش به شمار می رود.

۳- همسایگی با استان محروم سیستان و بلوچستان

۴- مجاورت با دو کویر بزرگ ایران (لوت و نمک)

۵- قاچاق سوخت و کالا های غیر مجاز و با استاندارد پائین

۶- عدم وجود یک دولت مرکزی قوی در کشور افغانستان و قاچاق مواد مخدر و آدم ربایی در نقاط مرزی

۷- خشکسالی های مداوم و به تبع آن از بین رفتن زمینه های اشتغال و معیشت مردم استان

راهبردهای بلندمدت

بررسی های مختلفی در ارتباط با مسائل استان خراسان جنوبی صورت گرفته است و در بین آنها "سند ملی توسعه استان خراسان جنوبی" مصوبه هیات وزیران اصلی ترین قابلیت ها و عمده ترین تنگناها و محدودیت های توسعه و مسائل اساسی استان را بر می شمرد و هدف های توسعه بلندمدت و راهبردهای حصول

به این اهداف را ذکر می کند. سند مزبور توجه خود را بیشتر به مسائل زیربنایی معطوف می دارد. که علی القاعده قبل از توسعه بازرگانی استان قرار می گیرند.

یعنی ابتدا باید بر اساس سند توسعه استان اقدامات اساسی توسعه در استان آغاز شوند تا به تبع آن بخش بازرگانی حساسیت لازم را بیابد. معذالک موارد زیر در

ارتباط با وظایف وزارت بازرگانی می‌تواند به عنوان راهبردهای کوتاه مدت و میان مدت از هم اکنون مدنظر قرار بگیرد:

راهبردهای میان مدت و کوتاه مدت

۱- استان خراسان جنوبی در مسیر حمل مواد مخدر قرار دارد و با توجه به اینکه درآمد این تجارت غیرقانونی بسیار بیشتر از فعالیت‌های دیگر تجاری است و می‌تواند به عنوان تجارت استان را به انحراف کشاند. لذا لازم است از هم اکنون با هماهنگی نیروهای نظامی و انتظامی ضریب امنیتی منطقه افزایش داده شود و اقدامات لازم برای سد نمودن تجارت غیرقانونی مواد مخدر فراهم گردد.

۲- برخلاف اظهار نظرهای مختلفی که در مورد صدور کالاهای قاچاق بالاخص سوخت در استان ذکر می‌شود که همگی دلالت بر این دارند که باید جلوی این فعالیت‌های قاچاق را گرفت؛ باید شرایطی قانونی ایجاد کرد که تجارت به صورت قانونی در مورد کالاها حتی سوخت به راحتی صورت گیرد تا سبب شود: اولاً درآمد مردم استان از راه تجارت بالا برود؛ ثانیاً تعامل تجاری با همسایه شرقی هر چه بیشتر گردد و ثالثاً مردم عادت به فعالیت غیرقانونی نکنند. اگر این محدودیت‌ها کمتر شود در آتیه بازارهای افغانستان در اختیار تجار ایرانی خواهد بود، نه پاکستانی‌ها.

۳- برای توسعه مناطق محروم علی‌الاصول باید سرمایه‌گذاری‌ها را به بخش‌هایی که محرک و موتور رشد اقتصادی هستند سوق داد. از لحاظ مأموریت‌های وزارت بازرگانی وظایف مهمی در این زمینه نمی‌توان در نظر گرفت که در استان خراسان جنوبی قابل انجام باشد. فقط می‌توان با توجه به اینکه یک چهارم تولید زعفران کشور در این استان بدست می‌آید و این کالا بازار صادراتی خوبی دارد، توجه تولیدکنندگان را به وسائل و شیوه‌های کمکی صادراتی در این زمینه معطوف کرد. همچنین با توجه به مزیت‌های نسبی استان شناسایی کالاهای مزیت‌دار از قبیل زعفران، عناب، زرشک، فرش، معادن فلزی و غیرفلزی و فرآوری علمی آن‌ها از طریق جذب سرمایه‌های راکد منطقه و با ایجاد صنایع تبدیلی و معرفی آن‌ها به بازارهای جهانی می‌تواند ضمن افزایش صادرات غیر نفتی استان به ایجاد اشتغال کمک شایانی نماید و در توسعه استان مهم و موثر واقع شود. لذا پیشنهاد می‌شود وزارت بازرگانی با همکاری دستگاه‌های مرتبط اقدامات زیر را برای تحقق آن انجام دهد:

- آموزش شیوه‌های عملیاتی صادرات و بازاریابی محصول زعفران به صورت تشکیل کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی در سازمان بازرگانی استان.
- ارائه تسهیلات لازم و آموزش‌های تکمیلی برای سرمایه‌گذاری در بسته‌بندی و احیاء فرآوری‌های لازم برای صدور زعفران
- ایجاد نمایشگاه زعفران در استان
- ایجاد نهادهای پژوهشی و ایستگاه‌های تحقیقاتی برای کالاهای تولیدی استان نظیر زعفران، زرشک و عناب (با همکاری وزارت کشاورزی و دانشگاه‌های استان)
- ایجاد تالار فرعی بورس زعفران (با همکاری سازمان بورس و وزارت کشاورزی)
- برپایی جشنواره ملی زعفران (با همکاری استانداری، دانشگاه‌ها و صدا و سیما استان)

● شناساندن زمینه‌های صادرات کالاهای استان و تشویق بخش خصوصی در راه‌اندازی تولید به منظور صادرات در پتانسیل‌های استان نظیر فرش، معادن فلزی و غیرفلزی، سنگ‌های تزئینی و سایر کانی‌ها (با تخصیص اعتبارات کم بهره، ارائه مشوق‌ها، تخفیف‌ها و... با هماهنگی دستگاه‌های مرتبط). در صورت توجه به این امر می‌توان از دامداری و صنایع وابسته به آن نیز در استان بهره برد.

۴- در چند دهه گذشته سهم عمده‌ای از صادرات غیر نفتی کشور مربوط به صادرات فرش و انواع بافتنی‌ها بوده است. در سال‌های اخیر بدلیل عدم توجه کافی به این صنعت سهم آن از صادرات غیر نفتی کاهش یافته و این مسئله ضرورت توجه بیش از پیش را می‌طلبد. با عنایت به توان بالقوه استان خراسان جنوبی در تولید فرش دستباف، می‌بایست حمایت‌های لازم از آن صورت گیرد و در این راستا ایجاد

نمایندگی فرش استان با تعامل سازمانی مناسب بین مرکز ملی فرش ایران و سازمان بازرگانی استان (مشابه استان آذربایجان شرقی) برای رسیدگی به مسائل مرتبط با تولید و صادرات فرش استان از جمله تامین منابع و نیازها و تسهیل صادرات آن موثر می‌باشد.

۵- هم اکنون سنگ‌های خام گرانیت، میزیت، کرومیت، آزیست، گل سفید و سنگ آهک از این استان استخراج می‌شود و برای فرآوری به استان‌های مختلف کشور و حتی کشورهای خارج جیفر ستاده می‌شود و یا بدون فرآوری صادر می‌گردد. در حالی که اگر فرآوری آن‌ها با ایجاد کارگاه‌ها و واحدهای صنعتی بزرگ و مجهز در منطقه انجام شود، ارزش افزوده و اشتغال قابل توجهی برای منطقه و کشور به دنبال خواهد داشت. لذا پیشنهاد می‌شود وزارت بازرگانی با همکاری وزارت صنایع و معادن در خصوص برپایی نمایشگاه‌های محصولات معدنی استان و همچنین بازاریابی آن‌ها اقدامات گسترده‌ای انجام دهند. در ضمن احداث کارگاه‌های فرآوری محصولات معدنی در این استان به کاهش هزینه تولید و همچنین اشتغال نیروی آماده به کار استان کمک شایان توجهی خواهد کرد.

۶- ایجاد پایانه فرودگاهی و گمرکی در بیرجند برای صادرات زعفران از گزینه‌های موثر در توسعه صادرات استان بوده و در این ارتباط توسعه ظرفیت ترابری هوایی نیز حائز اهمیت است.

۷- مرز مشترک ایران و افغانستان در حدود ۹۴۸ کیلومتر است که ۴۲۰ کیلومتر از این مرز مشترک در محدوده استان خراسان جنوبی قرار گرفته است. با عنایت به ثبات نسبی ایجاد شده در سال‌های اخیر در کشور افغانستان، این استان دارای مزیت بالایی برای همکاری‌های تجاری و کمک برای بازسازی آن و همچنین نفوذ در بازارهای داخلی این کشور بوده و بنابراین پیشنهاد می‌گردد وزارت بازرگانی با همکاری دستگاه‌های ذیربط اقدام به تاسیس اتاق بازرگانی ایران و افغانستان نموده و راه را برای ایجاد منطقه آزاد تجاری از طریق تقویت بازارچه‌های مرزی مابین دو کشور هموار سازد. این امر ضمن کمک به ایجاد زمینه مناسب برای توسعه استان، در راستای توازن منطقه‌ای می‌باشد (که یکی از استراتژی‌های مهم آمایش سرزمین و برنامه چهارم توسعه است).

۸- امکان استفاده از بازارچه‌های مرزی در یزدان، میل ۷۳، میل ۷۵ و دو کوهانه در تامین مایحتاج افغانه می‌تواند از مزیت‌های مکانی استان تلقی شود و می‌بایست با روش‌های مختلف حمایتی (از مجرای سازمان توسعه تجارت و...) این بازارچه‌ها را تقویت نموده و توسعه داد.

۹- در راستای همکاری‌های دو جانبه مابین دو کشور و بدلیل خلاء‌های فراوانی که در بازارهای کشور افغانستان برای محصولات صادراتی ایرانی وجود دارد، ایجاد مرکز توسعه تجاری در یکی از شهرهای بزرگ افغانستان (به منظور معرفی کالاهای مزیت‌دار استان و کشور، بازار یابی و...) با توجه به تفوق تجاری ایران نسبت به افغانستان ضمن تسهیل مبادلات تجاری دو کشور باعث نفوذ صادرکنندگان ایرانی به بازارهای افغانستان شده و افزایش صادرات غیر نفتی استان و کشور را به همراه خواهد داشت.

۱۰- با توجه به تازه تاسیس بودن استان، توسعه و تجهیز فضای اداری مناسب بخش بازرگانی، نیروی انسانی متناسب و امکانات مربوطه اعم از سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مدنظر قرار گیرد. در این راستا پیشنهاد می‌شود اعتبارات لازم در خصوص تجهیز نرم‌افزاری و سخت‌افزاری سازمان بازرگانی به شرح زیر تخصیص یابد:

● آموزش تجار و بازرگانان استان در قالب برنامه‌های کوتاه مدت آموزشی، و برگزاری کارگاه‌های آموزشی از طریق نمایندگی مرکز آموزش بازرگانی در سازمان بازرگانی استان

● انجام مطالعات شناسایی مزیت‌های نسبی استان و همچنین شناسایی موانع زیرساختی بخش بازرگانی استان

● طراحی وب سایت سازمان بازرگانی استان

● ایجاد و اجرای طرح اتوماسیون سازمان بازرگانی در راستای دولت الکترونیک

● ایجاد زمینه‌های توسعه تجارت الکترونیکی در استان